

MARAŞ OLAYLARININ BÜTÜNSEL YAKLAŞIM MODELİ İLE ANALİZİ

Zeyyat BANDEOĞLU*

ÖZ

1920 tarihinde işgalci Fransızlara karşı tek vücut haline gelerek etnik, mezhep, sınıf ve dil ayrımı gözetmeksizin destan yazan Maraşlılar 68 yıl sonra bu kez silah ve öfkelerini kendi halkına göstermekteydi. 1978 yılının son günlerinde cereyan eden olaylarda yüzden fazla kişi ölmüş ve binden fazla kişi yaralanmıştır. Sosyal ve siyasal dönüşümün bu kadar keskin olduğu Maraş'ta ne değişmişti? Bu makalenin amacı Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en kanlı olaylarından biri olan Maraş olaylarını bütüncül yaklaşım modeli kapsamında analiz etmektir.

Anahtar kelimeler: Maraş, şiddet, anarşizm, bütüncül yaklaşım

A HOLISTIC APPROACH TO THE ANALYSIS OF THE MARAŞ EVENTS

Abstract

Regardless of ethnicity, sect, class and language, people of Maraş were in total solidarity in fighting and ousting French forces during the occupation of their city in 1920. 68 years after this heroic resistance, people of Maraş were pointing their weapons at and showing hatred towards each other. More than one hundred people were killed and thousands were wounded during the violent events in Maraş in December 1978. What changed in Maraş? Why was there such a dramatic political and social transformation? Within the context of this question, the purpose of this article is to present a holistic approach to the analysis of the Maraş events.

Key words: Maraş, violence, anarchism, holistic approach

Giriş

İnsanlık tarihinin büyük olaylarından bir tanesi 20. yüzyılın başında Bayrağında İstiklal Madalyası olan Maraş'ta yaşanmıştır. Anadolu coğrafyasının büyük bir bölümü işgal altında iken Maraş'ta Fransız birlikleri bulunuyordu. Maraş halkı o dönemde tek vücut haline gelerek etnik, mezhep, sınıf ve dil ayrımı gözetmeksizin işgalci ordulara karşı kendi şehrini, dini ve namusunu canı pahasına

* Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Tel: 05462720083, Adres. Celal Bayar Mh. 5159 Sk. No:3/1, Ilıca Çeşme İZMİR, Eposta: zeyyat.bandeoglu@deu.edu.tr

korumayı başarmıştı.¹ Şubat 1920 tarihinde bu destanı yazan Maraşlılar 68 yıl sonra bu kez silah ve öfkelerini kendi halkına göstermekteydi. Sosyal ve siyasal dönüşümün bu kadar keskin olduğu Maraş'ta ne değişmişti? Bunun altında yatan sebepleri anlamının yolu öncelikle çok partili dönemi anlamaktan geçmektedir.

Çok partili dönem içinde Türkiye Cumhuriyeti tarihinde üç büyük askeri müdahale gerçekleştirilmiştir. Bu müdahalelerin yapılmasına sebep olan olaylar ve hazırlanan ortam tarafsız bir şekilde tartışılmalıdır. O günkü idarecilerden memnun olmayan büyük çoğunluk Türk Sihalı Kuvvetleri (TSK)'nin müdahalesine destek olmuşlar ve akan kanların bir an evvel durması için ne gerekiyorsa yapılması gerektiğine inanmışlardır.² Her ne sebeple olursa olsun ve hangi şartlar oluşursa oluşsun tüm ülke sorunlarının demokrasi ile çözülmesi gerektiğine inan küçük bir grup ise siyasi kesintilere sıcak bakmamışlardır.

Cumhuriyeti devrelere ayırmak gerekirse; Atatürk Dönemi, Çok Partili Demokrasiye Geçiş Çabaları Dönemi, Demokrat Parti Dönemi, İhtilaller Dönemi ve AB Dönemi şeklinde ifade etmek mümkün olabilir.³ Atatürk Dönemi daha ziyade Kurtuluş Mücadelesi ve Devrimler Süreci olarak görülmektedir. Bu dönem zaruri bir otoriter nitelik arz etmektedir. İsmet İnönü'nün siyasi ve toplumsal hayatta etkin olduğu ve çok partili demokratik rejim çalışmaları ikinci devrede yapılmaya çalışılmıştır. Atatürk'ün Serbest Fırka ile denemeler yapması ile ilk adım atılmış, ancak devamı bu dönemde gelebilmiştir. Buna göre 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti kurulmuş ve 1946 yılında da genel seçimlere katılabılmıştır.⁴

Üçüncü Devre olarak çok partili hayata geçişin somut hali olan 1950 seçimlerinden ezici bir çoğunlukla çıkan Demokrat Parti (DP) dönemi Türk siyasi hayatında farklı yaşanmıştır. DP ardından 1954 ve 1957 seçimlerini de kazanarak 10 yıl iktidarda kalmayı başarmıştır.

¹ KAYA, Yalçın, Maraş'ın Kurtuluşunda Etken Olan Muhtemel Psiko-Fizyolojik Unsurlar Üzerine Bir Tahlil ve Kahramanlık Psikolojisi, Kahramanmaraş Sempozyumu, 6-8 Mayıs 2004, K.Maraş, Maraşder., Maraş Belediyesi, Mayıs 2005, Cilt III, s. 699.

² EVREN, Kenan (1980), 27 Mayıs'ın Öyküsü İle 12 Eylül Devriminin Nedenleri ve Devrimi Yapanlar, İstanbul, Bakış Kütüphanesi Yayınları, İçinde Avni ALTINER'in "Atatürk'ün Ölmez Sözleri 27 Mayısı Hazırladı" başlıklı yazısı, s.2.

³ EVREN, Kenan (1980), 27 Mayıs'ın Öyküsü..., s. 6.

⁴ EVREN, Kenan (1980), 27 Mayıs'ın Öyküsü..., s. 7.

Dördüncü Dönem İhtilaller Devresidir. Bu yıllarda 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 tarihlerinde askeri darbeler yaşanmıştır. Bu müdahalelerin her birinin kendine has bazı sosyal, siyasi, ekonomik, psikolojik ve iç güvenlik sorunları gibi özellikleri ve sebepleri bulunmaktadır. Bu çalışma 12 Eylül öncesi Türk toplumunda meydana gelen bölünme ve çatışmaları K.Maraş Olayları örneğini ile birlikte Bütüncül Yaklaşım Modelini kullanarak açıklama amacı taşımaktadır. Beşinci ve halen içinde bulunulan dönem olarak da Türkiye’yi her yönden etkileyen ve toplumsal bir dönüşüme yol açan AB üyeliği süreci söylenebilir.

1960 yılından sonra Türkiye’de esen solculuk rüzgarının⁵ romantizmine kapılan bazı gruplar dışarıdan güdümlü ve nispeten daha bilinçli grupla birleşince önemli bir siyasi güç haline gelmiştir. Bu küçük lider kadronun yönlendirmeleri ile toplumda kulağa hoş gelen ekmek kavgası gerekçeleriyle sınıf çatışmaları başlamış ve bir süre sonra yerini silahlı sokak çatışmalarına bırakmıştır. Genç insanların bir kısmı batıcılık hareketlerini çağdaşlık olarak algımlarken diğer bir kısım da teslimiyet gibi değerlendirmekteydi. Toplum ilahi kuralları, eşitlik olarak algılanan komünizmi, saf kan ırka dayalı Turancılığı kurtuluş gibi görüp bu ideolojileri temsil eden aydınların etrafında toplanmaya başlamışlardı.

Bütün bunlara, eğiten ancak terbiye edemeyen eğitim sistemi de eklendiğinde 1978 Maraş olaylarına giden yol daha da netleşmektedir.⁶ Maraş olayları 12 Eylül sürecine uzanan tarihi dönemin başlangıcı kabul edilmektedir.⁷ Olayların ardından 26 Aralık 1978 tarihinde bazı illerde sıkıyönetim ilan edilmiş ve demokrasi dışı yöntemler konuşulur hale gelmiştir. Asker artık kışlasını bırakmış ve sokaklarda kolluk kuvveti yerine görev yapmaya başlamıştır. Nevzat Bölügiray’ın anılarında ifade ettiği gibi müdahale kararı da neredeyse sıkıyönetimin ilan edildiği günden dört ay sonra verilmiş idi.⁸ Yani Maraş olayları bardağı taşıran son damlalardan biri haline gelmişti.

⁵ KONİ, Hasan, Anarşinin Stratejik Hedefleri ve 12 Eylül Harekatı, Ülkemizi 12 Eylül’e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerine Oyunlar, 14-15 Eylül 1984, Tebliğler Tahliller ve Sonuç Bildirisi, Garanti Matbaacılık ve Neşriyat, s. 179.

⁶ KAFESOĞLU, İbrahim, Türkiye’yi Bugünkü Şartlara Getiren Tarihi Gelişme adlı tebliğin tahlili (Tahsin BANGUOĞLU), Ülkemizi 12 Eylül’e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerine Oyunlar, 14-15 Eylül 1984, Tebliğler Tahliller ve Sonuç Bildirisi, Garanti Matbaacılık ve Neşriyat, s. 66.

⁷ BÖLÜGİRAY, Nevzat. Sokaktaki Askerin Dönüşü (12 Eylül Dönemi), Ankara, Tekin Yayınevi, 1991, s. 7.

⁸ BÖLÜGİRAY, Nevzat. Sokaktaki Askerin..., s. 15.

1. Kuramsal Çerçeve

a. Anarşizm

“Anarşi” kelimesi eski Yunanca’da “hükümsizlik” anlamında olan bir kelimedir. Türkçe karşılık olarak “kargaşa” kullanılırken, Arapça’da “herc ü merç,” fitne, fesat gibi anlamları da bulunmaktadır.⁹ Politik bir anlam ilk defa M. Bakunin tarafından yüklenerek, bütün otorite fikirlerinin ortadan kaldırılması ve insanlar arasında kesin bir eşitlik sağlanması şeklinde tarif edilmiştir.¹⁰ Özellikle sol fraksiyonlu kuruluşlar hedeflerine ulaşabilmek için anarşizmi bir vasıta olarak yaygın şekilde kullanmaktadırlar. Ancak getirilmek istenen Marksist-Leninist düzen anarşinin tanımını ile de çelişmektedir.

Anarşi tarihi açıdan, “devletin otoriteyi temine muvaffak olamadığı kanunsuzluk periyodu” ve “belirli bir felsefi ve politik sistem” olarak iki ayrı anlam içermektedir. Bir politik sistem olarak anarşizm devletin gittikçe daha güçlü ve merkezi bir yapıya girmesi ile kişilerin özgürlüklerini korumak için gösterdikleri bir tepki hareketi şeklinde doğmuştur. Genel olarak kurulu düzenin ve mülkiyet hakkının ortadan kalkması fikrini işlemektedir.¹¹

1918 yılında Bolşevik birlikleri ve eski Çarlık Rusya ordularına karşı sonsuz özgürlüğü savunan Nestor Mahno ve arkadaşları da anarşistler olarak tanımlanmışlardır. Hiçbir otoriteye bağlı olmaksızın devlet ve hükümsüz halk yönetimini savunan Mahno Ukrayna’da belli birkaç şehri ele geçirerek anarşizm tarihinde bir ilki gerçekleştirmeyi başarmıştır. Fakat bazı devrimciler de anarşizmi idealist bir fantezi olarak görmekte ve uygulanmasının imkansız olduğunu düşünmektedirler.¹²

Anarşi, sürekli tedhiş ve kültür değerlerini yok etme şeklinde iki amaca hizmet etmektedir.¹³ Sürekli tedhiş, cinayet, korku ve sabotajlarla toplumu korku hipnozu

⁹ CANAN, İbrahim, Anarşi, Sebepler, Tedbirler, Çareler, İstanbul, Işık Yayıncılık, 2003, s. 29.

¹⁰ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye’de 12 Eylül 1980 Öncesi Anarşi ve Terör Hareketleri, Ankara, Filiz Matbaacılık, 1984, s. 4.

¹¹ SONGAR, Ayhan, Türkiye’de Terör Olaylarının Arkasında Yatan Gerçekler Sosyo-Psikolojik Araştırma ve Değerlendirme, Ülkemizi 12 Eylül’e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerine Oyunlar, 14-15 Eylül 1984, Tebliğler Tahliller ve Sonuç Bildirisi, Garanti Matbaacılık ve Neşriyat, s. 312.

¹² ARŞİNOV, Peter, Ukrayna Anarşist Hareketi Mahnovşçına 1918-1921, Çev. Yeşim T. Başaran ve Cemal Atila, İstanbul, Kaos Yayınları, 1998, s. 20-21.

¹³ SONGAR, Ayhan. Türkiye’de Terör..., s. 313.

haline sokarak tepkisiz ve niteliksiz bir yığın haline getirmek maksadıyla icra edilmektedir. Kültür değerlerini yok etme ise, özellikle dil, inanç, aile ve din ile ilgili değerlerde kavram kargaşalığı yaratarak gerçek tanımlarının dışına çıkmak suretiyle insanların düşünce yapılarında kırılma ve sapmalar meydana getirmek demektir.¹⁴ Bu şekilde ortaya konan anarşist söylem ve toplumsal reçeteler insanlara mantıklı gelmekte ve taraftar toplamaktadır.

Bu tür propaganda, büyük kitlelerin küçük azınlıklar tarafından yönetilmesini ve belirli bir ideolojiyi mutlak gerçek olarak kabul edilmesini amaçlar. Açıkça görülmektedir ki propaganda bazı ülkelerde gizli seyir izlemektedirken, özellikle totaliter ülkelerde resmi bir hüviyet bile kazanabilmektedir¹⁵

Anarşizmin kullandığı en temel beyin yıkama yöntemleri şöyle sıralanabilir¹⁶;

(1) Korku Hipnozu; toplum bu yöntemle koşulsuz bir itaat içine itilmek suretiyle pasifize edilmek istenmektedir. İnsanlar bir kaos içine sokularak değer yargıları kaybettirilir.¹⁷

(2) Ruhun Öldürülmesi; yoğun bir suçlama söz konusudur ve psikolojik müdahaleler kişiyi tahrip etmektedir.

(3) Şartlandırma; Pavlov'un şartlı refleks teorisine benzer bir yaklaşımla kişiler tetik kelimeler kullanılarak belli bir doğrultuda şartlandırılmakta ve bu sloganı duyduğunda cinayet dahil her türlü eylemi yerine getirebilmektedir.

(4) Konuşulan Dili Bozmak; kullandıkları en etkili silah dildir ve özellikle medya aracılığı ile kelimelerin yaygın manalarının dışında sahip oldukları ideolojiye uygun yeni bir jargon kullanarak müzahir kitleler yaratmak anlamındadır.

(5) Gündümlü Kamuoyu Yaratmak; bu yolla toplum politik şartlandırmaya tabi tutulabilir. İdeolojik semboller, tetik kelimeler ve formüller her gün tekrarlanarak kişilerin sinir hücreleri dahi ele geçirilebilir ve mantık devre dışı bırakılabilir. Bu

¹⁴ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye'de 12 Eylül...,s. 5.

¹⁵ BROWN, J.A.C., Techniques of Persuasion From Propaganda to Brainwashing, Australia, Penguin Books, 1963, p.31.

¹⁶ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye'de 12 Eylül..., s. 5-12.

¹⁷ SONGAR, Ayhan. Türkiye'de Terör..., s. 313.

telkine maruz kalan kişiler vahşice kendini ölüme düşünmeden atabilir ve katliamlar yapabilir.

(6) Propaganda daima çocukları ve gençleri hedef alır.¹⁸

Lenin bu teknikleri kullanmak suretiyle Marksist-Leninist ideolojiyi başta Sovyet coğrafyası olmak üzere tüm dünyaya yaymaya çalışmıştır. Bunu yaparken de Dünya Milletlerarası Öğrenci Birliği, Dünya Bilim İşçileri Federasyonu ve Milletler arası Demokratik Kadınlar Federasyonu gibi kuruluşlar vasıtasıyla örtülü bir propaganda yapmıştır.¹⁹

Bu kuruluşların en önemlisi 1948 yılında Sovyetler Birliği'nin güdümünde kurulan Dünya Barış Konseyi'dir. Bu Konsey dünya çapında sempozyum, konferans, toplantı, broşür yayınlama, büyük çapta kongreler ve protesto mitingleri yaparak Marksist ideolojinin yayılmasını temin etmeye çalışmıştır. Mesela 1975 yılında Türkiye'nin Kıbrıs müdahalesinin bir ABD oyunu olduğu ve Yunanistan solunu desteklemek adına Kıbrıs Rumlarının mağdur olduğu yönünde yoğun propagandalar icra etmiştir.²⁰

b. İdeoloji

Anabritannica Genel Kültür Ansiklopedisinde ideoloji, “bütün toplum yapısını ve işleyişini kapsamına alan ve belli bir insan doğası anlayışına dayalı olarak, belli bir siyasetle ve pratik bir eylem programını içeren düşünce ve inanç sistemi” olarak tanımlanmıştır.²¹ Tanıma göre Türkiye’de ortaya çıkarılan terörizme kaynaklık eden başlıca üç ideoloji bulunmaktadır; Marksist-Leninist yani Komünizm İdeolojisi, Etnik Milliyetçilik İdeolojisi ve Teolojik İdeoloji. Çalışmada konu edinen Maraş Olaylarının baş aktörlerinde bu üç ideoloji de görülmektedir.

Bir terörist örgütten söz edilebilmesi ve bu örgütün belli bir tabandan desteklenmesi için bir ideolojik rehber veya dayanak gerekmektedir. Böylece örgüt dünyaca tanınan ve belli oranda tabanı olan bir ideoloji tarafından meşrulaştırılmış,

¹⁸ BROWN, J.A.C., Techniques of Persuasion..., p.24.

¹⁹ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye’de 12 Eylül..., s. 8.

²⁰ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye’de 12 Eylül..., s. 9-11.

²¹ Anabritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul, Hürriyet Matbaacılık, 1994, s. 259.

birlik sağlanmış, dış destek imkanları artırılmış, devamlılık sağlanabilmiş ve insan kaynakları garantilenmiş olacaktır.²²

c. Toplumsal Değerler

Toplumsal Değerler, bir topluluğun veya grubun değerler sistemini inceleyen bilim dalına aynı zamanda felsefenin de bir dalı olan “aksiyoloji” adı verilmektedir. Buna göre değerler duyguları oluşturur, bu duygular da zihniyet ve anlayışı meydana getirir. Zihniyet, belirli görüş, inanış ve alışkanlıkların etkisiyle oluşan düşünce tarzı iken, anlayış da ele alış şekli veya feraset anlamına gelmektedir.²³

Değer ise, *“bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak için üyelerin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul ve tasdik edilen ve onların ortak duygu, düşünce, amaç ve çıkarını yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke ve inançlardır.”*²⁴

Bir toplumda adam öldürmek ve hırsızlık kötü değerlere, kahramanlık ve yardımseverlik iyi değerlere örnek gösterilebilir. Bu değerler aynı zamanda ahlaki inanç özelliği taşımaktadır. Kişiler doğuştan gelen özellikleri ile birlikte kültür çevresinden de aldıkları kalıplar içerisinde yaşam sürerken çeşitli sosyal gruplara katılarak sosyal yapı, kişilik ve kültür üçgeninin değişkenlik durumuna göre şekillenmektedirler.²⁵

Kişiler ferdi yapı itibariyle düşünce ve duygularda farklılık gösterse de içinde yaşadıkları sosyal gruplarda ve kültürlerde değişik davranış kalıplarını benimseyebilirler. Yani sosyal grup kişinin davranışlarını şekillendirirken kültür bu davranışların içeriğini ortaya koyar ve detaylandırır. Toplum, kişilik ve davranışlar üzerinde belirleyici etki yapmasına rağmen bir toplumsal olay, pozitif tabiat bilimlerinde olduğu gibi sadece tek bir değişkene bağlı olarak açıklanamamalı ve tüm boyutlar analiz edilmelidir.

²² ALKAN, Necati. Gençlik ve Terörizm, Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi, 2002, s. 31.

²³ ÖZTÜRK, Hüseyin, Maraşlılık Ruhuna Felsefi Bir Yaklaşım, Kahramanmaraş Sempozyumu, 6-8 Mayıs 2004, K.Maraş, Maraşder., Maraş Belediyesi, Mayıs 2005, Cilt III, s. 707.

²⁴ ÖZTÜRK, Hüseyin, Maraşlılık Ruhuna Felsefi..., s. 707.

²⁵ NİRÜN, Nihat, Sosyoloji, Ankara, 1977, s. 13.

d. Demokrasi

Demokrasi, esas olarak vatandaş iradesini amil ve hakim kılmak şeklinde tanımlanabilir. Demokrasi iktidarların serbest seçimlerle gelmesini ve gitmesini, çok partili bir sistemi, temel hak ve hürriyetlerden herkesin eşit olarak yararlanmasını öngörmektedir.²⁶ Demokrasi ile yönetilen toplumlarda “çoğunluğun demokratik ideallere karşı duyarlı ve inançlı olmaları” rejimin istikrarı için oldukça önemlidir. Siyasal azınlığın düşünceleri çoğunluğun niyet ve oyları ile ortadan kaldırılmamalıdır. Demokrasinin kökleşmiş ve rasyonelleşmiş olması demokraside sadece meşruluk fikrini ön planda tutar ve hem çoğunluk hem azınlık eşit derecede korunur.²⁷

Bunun yanında demokrasi dışı yöntemler kullanmak suretiyle azınlık olan siyasi toplulukların hak arama girişimlerinin iktidarlar tarafından engellenme hakları bulunmaktadır. Yani bu yöntemler demokrasinin koruması altında değildir. Özellikle demokrasilerin tam gelişemediği toplumlarda bu yollara sıkça başvurulmaktadır.

e. Siyasal Şiddet;

Genel anlamda şiddet, siyasi bir maksadı olmayan ve yok etmeye kadar giden zarar verebilecek saldırıları kapsamaktadır. Şiddette fiziki güç kullanımı ortak özellik sayılırken bazen psikolojik baskılar da bu tanım içinde değerlendirilmektedir. Burada önemli nokta demokratik rejimlerde vazgeçilmez olan muhalefetin şiddet içermeyen protesto ve davranışların şiddet içeren rejim karşıtı hareketlerle karıştırılmamasıdır.²⁸

Siyasal şiddet ise bilerek, isteyerek siyasal amaçlarla kasten cezalandırma yada fiziki ceza tehdidi veya büyük siyasal karışıklıklar esnasında plansız ve kendiliğinden meydana gelen olaylar olarak tanımlanmaktadır.²⁹ Bir başka tanıma göre siyasal şiddet “siyasal bir çevrede rejime, rejimin aktörlerine ve politikalarına karşı yöneltilen her türlü toplu saldırı” şeklinde ifade edilmiştir.³⁰ Daha kapsayıcı bir başka tanım da, “amacı, yöneldiği hedefler, seçtiği kurbanlar, çevreleyen şartlar, yerine getiriliş biçimleri ve sonuçları itibariyle siyasal önemi haiz olan ve karışıklık yaratan, hasara

²⁶ DÖNMEZER, Sulhi, Türkiye Cumhuriyeti'nin Vatandaşlar Karşısındaki Tavrı, Suç ve Ceza Anlayışı, Aflar ve Sonuçları, Ülkemizi 12 Eylül'e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerine Oyunlar, 14-15 Eylül 1984, Tebliğler Tahliller ve Sonuç Bildirisi, Garanti Matbaacılık ve Neşriyat, s. 138.

²⁷ HAZIR, Hayati, Demokraside İstikrarsızlığın Sebebi Olarak Siyasal Şiddet ve Terörizm, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2001, s. 10-11.

²⁸ HAZIR, Hayati, Demokraside İstikrarsızlığın Sebebi..., s. 19.

²⁹ HAZIR, Hayati, Demokraside İstikrarsızlığın Sebebi..., s. 25.

³⁰ GURR, Robert Ted. Why Men Rebel, Princeton University Press, 1971, s. 3-4.

uğratan ve zarar veren eylemler” olarak verilmiştir.³¹ Tanımlardan da anlaşıldığı gibi siyasal şiddetin net ve tüm örnekleri kapsayıcı bir tanımı yapılamamıştır. Ancak çalışmada konu edilen olaylar siyasal şiddetin terörizme varan ileri safhası olarak söylenebilir. Aslında siyasal şiddet terörizmin aracı durumunda olduğunu ifade etmek de yanlış sayılmamaktadır.

Siyasal şiddetin, siyasal baskı, adaletsizlik, etnik duyguların bilinçli veya kendiliğinden ortaya çıkarılması, ayrılıkçı düşünceler, ideolojik farklılıklar, yolsuzluk, gelir dağılımında uçurumlar, bölgesel kalkınmışlık farklılıkları, sosyo-ekonomik sorunlar, adaletin işlememesi, eğitimsizlik, iç ve dış göçler, mevcut eğitim sistemindeki bozulmalar, dinsel ve mezhepsel farklar şeklinde bir çok kaynağından söz edilebilir.³²

f. Siyasal Terörizm;

Terörizmin çok çeşitli tanımları mevcuttur. Bu tanımlar içinden çalışmada incelenen olayda siyasal şiddetin özel bir uygulaması olan siyasal terörizm konusu ele alınacaktır. Buna göre her terör eylemi siyasal nitelik taşımadığı gibi, her siyasal şiddet de terör özelliği arz etmeyebilir. Terörizm tanımları incelendiğinde hepsinde ortak olan özelliğin subjektif olmasıdır. Bir tarafa göre vatan haini olan terörist, diğer tarafa halk kahramanı, üçüncü şahıslara da gerilla veya mücahit olarak görülebilmektedir.³³ En kapsamlı terörizm tanımı,” saldırılan veya korkulan sivil ve masum kurbanlar aracılığı ile hedeflenen daha küçük bir kütleyi yıldırıp, korkutarak yasadışı stratejik ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun veya devletin, bilinçli ve planlı bir biçimde şiddet kullanması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunması” şeklinde yapılmıştır.³⁴

Toplumlarda mutlak eşitlik ve denge veya sonsuz tatmin tam gerçekleşmeyeceği için terör yaratan şartlar hiçbir zaman yok olmayacaktır. Her yerde mutlaka hoşnutsuz bir azınlığın varlığı isyancı kişileri yaratacaktır.

³¹ NIEBURG, H.L. Political Violence: The Behavior Process, New York, st. Martin’s Press, 1969, s. 13.

³² TOPHOVEN (NAŞİR), Rolf, Günümüzde Gerilla ve Terörizm Şiddet Yoluyla Politika, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1993, s. 136; HAZIR, Hayati, Demokraside İstikrarsızlığın Sebebi..., s. 29-34.

³³ ALKAN, Necati. Gençlik ve Terörizm..., s. 11.

³⁴ ERGİL, Doğu. Terörizmin Mantığı ve Hedefi, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1991, s. 171.

Değişmeyecek diğer bir konu da diğer devletler başkalarının yaşadığı bu sorunu dış politika aracı olarak kullanmak için istismar etmeye hazır olacaklardır. Bu durum terörün yeryüzünden kalkmasının en azından teorik olarak mümkün olmadığını göstergesidir. Çözüm bu problemin kontrol edilebilir olmasında yatmaktadır.³⁵

Siyasal terörizm de, teröristlerin siyasi amaçlarını gerçekleştirebilmek için fertleri, grupları, toplumları veya hükümetleri yıldırmak için sistematik olarak cinayet işlemleri veya bu yönde tehdit etmeleri şeklinde tanımlanmıştır. Burada siyasi terörizmin, geniş tabanlı taraftar içinde profesyonel küçük bir grup vasıtasıyla somut halde uygulandığı görülür.³⁶ Siyasi terör, şiddet açısından diğerlerinden daha yoğun ve çeşitlilik arz etmektedir. Buna göre politik terörün içinde soykırım, katliam, politik cinayet, işkence, dayak, huzursuzluk yaratmak, iftira kampanyaları düzenlemek ve kitle imha silahları gibi araçlar kullanılmaktadır.³⁷

2. 1978 Yılı'nın Değerlendirilmesi

Bu bölümde 1978 yılı itibariyle Türkiye'nin mevcut iç ve dış durumu ortaya konmaya çalışılacaktır. Ancak o tarihe kadar yaşanan olaylar ve gelişmeler belli bir birikimi meydana getirmektedir. Bu yüzden sebep-sonuç bağlantısı dört yıl öncesinden itibaren Kıbrıs Harekatından sonra yaşananlarla birlikte değerlendirilecektir.

1974 yılına gelindiğinde Türkiye'nin karşısında önemli meseleler bulunmaktaydı. Bunlar 1973 seçimleri sonrasında ortaya çıkan siyasi tablo ve koalisyonlar dönemi, Kıbrıs ve Ege sorunu, tüm dünyayı etkileyen petrol krizi ve genel af³⁸ şeklinde sayılabilir. Bütün bu sorunlar Türk ekonomisinin darboğaza girmesine sebep olmuş ve ardından her fraksiyondan gayri yasal oluşumlar tüm ülkede kolayca yayılmıştır. Yaratılan anarşi ortamı genel af ile birlikte siyasi liderlerine yeniden kavuşmuş ve her gün onlarca insanın ölümüne yol açan ortamlara böylece gelinmiştir.³⁹

³⁵ ALKAN, Necati, *Gençlik ve Terörizm...*, s. 10.

³⁶ HAZIR, Hayati, *Demokraside İstikrarsızlığın Sebebi...*, s. 47.

³⁷ TOPHOVEN (NAŞİR), Rolf, *Günümüzde Gerilla ve Terörizm...*, s. 10.

³⁸ Toplumda yaşanan kargaşada 1974 genel affının rolünün olduğuna dair yaygın bir inanç olmasına rağmen bu konuda yapılmış bir bilimsel kriminolojik bağ çalışması bulunmamaktadır. DÖNMEZER, Sulhi, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Vatandaşlar...*, s. 146.

³⁹ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği (1981), *12 Eylül Öncesi ve Sonrası*, , Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 13.

a. İç Güvenlik Durumu

Ölke içinde ideolojik ve siyasi fikir farklılıkları son derece belirginleşmiş ve toplum siyasi partiler nevrinde adeta kamplara bölünmüştür. Hemen her gün 20 kadar insan bu sebepten dolayı hayatını kaybetmekteydi.⁴⁰ İ güvenlikten sorumlu devlet kurumları meydana gelen olayları hafife almış ve gelişmelerin niteliğini ve ciddiyetini idrak edememiştir. Bu durum siyasi terör odaklarının hücrelerde beslenip gelişmesine zemin hazırlamıştır.⁴¹ Güvenlikten sorumlu emniyet güçleri içinde ideolojik bölünmeler yaşanmış ve bazı memurların ayaklanmalara doğrudan katıldıkları görölmüştür.⁴²

Bütün bunlara emniyet içinde yaşanan personel ve malzeme eksiklikleri ile birlikte eğitim yetersizliği de eklenince polis görev yapamaz hale gelmiştir.

Tablo-1: 1978 yılında ölümlle sonuçlanan terör olayları listesi

SIRA	GÜN	AY	YIL	MEKAN	OLAY-TERÖR EYLEMİ	ÖLEN SAYISI
1	17	4	1978	Malatya	Politikacı (Eski Milletvekili) Hamit Fentođlu kendisine posta yoluyla gönderilen bombalı paketin patlaması sonucu gelini ve vekili torunuyla hayatını kaybetti Cinayetler uzun süren araştırmalara rağmen aydınlatılmadı Faili Meçhul	4
2	10	5	1978	İstanbul	İstanbul'da, tarihi iek Pasajı çöktü	12
3	2	6	1978	İspanya	Türkiye'nin madrid Büyükelçisinin eşi ile emekli büyükelçi öldürüldü. "Ermeni Soykırımı Adalet Komandoları" üstlendi. Ermeni terör faaliyeti	2
4	11	7	1978	Ankara/G .O.P.	Akademisyen ve Yazar Bedrettin Cömert evinin önünde çapraz ateş sonucunda öldürüldü Ölkücüler Polis, 3 saldırganı belirledi: Rifat Yıldırım, Üzeyir Bayraklı ve "Ahmet" kod adlı bir ölkücü.	1
5	3	9	1978	Sivas	Sivas olayları, binden fazla işyeri ve bina tahrip edildi. 92 kişi de yaralandı.	9
6	6	9	1978	Elazığ-G.antep-Adana	İki gün içinde işlenen cinayetlerde 12 kişi öldürüldü.	12
7	15	9	1978	Van	Ařiret kavgasında 15 kişi hayatını kaybetti.	15
8	3	10	1978	İstanbul	MHP İstanbul İl Başkanı Recep Haşatlı,oğlu Mustafa Haşatlı ile birlikte evinde uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürölmesi. Marksist Leninist Silahlı Propaganda Birliği	2
9	4	10	1978	İstanbul	Taksim-Sarıyer otobüsü durdurulup iki sol eğilimli genç öldürüldü.	2

⁴⁰ Türkiye Cumhuriyeti Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in Söylev ve Demeçleri (12 Eylül 1981-12 Eylül 1982), Ankara, Başbakanlık Basımevi, İçinde NATO Genelkurmay Başkanları Onuruna Verdiği Yemekte Yaptıkları Konuşma, 19 Eylül 198, s. 9; EVREN, Kenan (1980), 27 Mayıs'ın Öyküsü..., s. 8.

⁴¹ EVREN, Kenan (1980), 27 Mayıs'ın Öyküsü..., s. 10.

⁴² KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye'de 12 Eylül..., s. 171.

10	9	10	1978	Ankara	Ankara ili Bahçelievler semtindeki 7 TİP'li öğrencinin katledilmesi	7
11	20	10	1978	İstanbul	Ord. Prof Dr Bedri Karafakioğlu kimliği belirlenemeyen kişilerin silahlı saldırısı sonucu hayatını kaybetti Faili Meçhul Cinayet çözülememiştir. İTÜ Maslak yerleşkesinde anısına bir caddeye adı verilmiştir.	1
12	23	12	1978	K.Maraş	Maraş olayları	111

Tablo-1'e göre Türkiye'nin çeşitli illerinde on iki ölümlle sonuçlanan terör olayı meydana gelmiş ve 178 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu yılın en büyük katliamı Kahramanmaraş'ta meydana gelmiştir. 1974 yılında çıkarılan Genel Affın yaşanan bu terör olaylarında katkısı olduğu değerlendirilmektedir.

1978 yılı başlarında yeni birtakım sol örgütler ortaya çıkmış ve Türkiye'deki faaliyetlerine hız vermişlerdir. Bu örgütler; Türkiye Komünist Partisi (TKP), Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO), Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi (THKP/C), Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist (TKP/M-L), Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP) şeklindedir.⁴³ Bunların ortak amacı Türkiye'deki mevcut rejimi değiştirerek Marksist-Leninist bir düzen kurmaktır. Bunu yasal yapamayacaklarını bildikleri için, başta üniversite olmak üzere gençlik üzerinde etkili propaganda yaparak ve eylem grupları oluşturarak teröre başvurmuşlardır.⁴⁴

Sağ gruplar da kendi içinde aşırı milliyetçiler ve radikal dinci gruplar olarak ikiye ayrılmaktadır.⁴⁵ 1978 yılında Türkiye'de faaliyet gösteren yasal ülkücü deneklerle birlikte ırkçı yasal olmayan bazı şubeler de mevcut idi. Bu grupların nihai maksadı Turancılık hayalini hayata geçirmek ve en azından Türkiye'de aşırı milliyetçi bir yapılanmaya giderek kamu düzenini buna göre şekillendirmektir. Dini istismar eden sağ gruplar da Nurculuk, Süleymancılık, Nakşibendilik ve Süleymancılık gibi tarikatlar olarak ifade edilebilir. Bu grupların hedefleri de devlet içinde kadrolaşmak ve dini referans alan bir rejim meydana getirmektir denebilir.⁴⁶

Kahramanmaraş olaylarının sorumlusu olarak sağ gruplar solcuları göstermekte ve yaşananlar sırasında sadece meşru müdafaa haklarını kullandıklarını

⁴³ Türkiye'de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri, 12 Nisan 1985, YÖK Merkez Binasında Verilen Konferanslar, s. 85.

⁴⁴ DİLMAÇ, Sabri, Terörizm Sorunu ve Türkiye, Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, 1997, s. 19.

⁴⁵ ALKAN, Necati, Gençlik ve Terörizm..., s. 21.

⁴⁶ Türkiye'de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri, 12 Nisan 1985, YÖK Merkez Binasında Verilen Konferanslar, s. 120.

iddia etmektedirler. Sağ gruplara göre şehirde, 1976 yılında İbrahim KAYPAKKAYA tarafından kurulan ve amacı sözde demokratik halk diktatörlüğü kurmak olan iki öğretmenin cenazesinin kaldırılması sırasında provokasyon yaptıkları ve olaylar sırasında silah kullanarak halkı taradıkları tespit olunan Devrimci Halkın Birliği⁴⁷, amacı Türkiye’de Marksist-Leninist bir düzen kurmak olan ve cenaze töreninde yaşanan olayların tertipçisi olduğu belirlenen Türkiye Devrimci Komünist Partisi/Halkın Kurtuluşu⁴⁸, 1974 yılında Abdullah ÖCALAN tarafından kurulan ve amacının sözde Marksist-Leninist bir Kürt devleti kurmak olan, ayrıca Maraş olaylarında önemli rol oynayan PKK-Apocular⁴⁹ gibi aşırı sol fraksiyonlar olduğu söylenmekte ve mahkemelerin de bu yönde kararları bulunmakta idi.⁵⁰

b. Siyasi Durum

5 Haziran 1977 tarihinde genel seçimler yapılmış ve ortaya çıkan siyasi tablo şu şekilde teşekkül etmişti⁵¹;

- Seçim sonuçlarına göre; CHP: 213, AP: 189, MSP: 24, MHP: 14, CGP: 3, DP: 1, Bağımsızlar: 4 milletvekilliği kazandı.
- Kahramanmaraş’ta ise CHP %34,4 ve 3 milletvekili ile birinci parti, AP %26,5 oy oranı ve 2 milletvekili ile ikinci parti, MSP %15,6 oy oranı ve 1 milletvekili ile üçüncü parti, MHP %15,5 oy oranı ile dördüncü parti olarak çıkmışlardı.⁵²
- Hiçbir parti hükümet kurabilecek çoğunluğa erişememişti,
- 14 Haziran 1977 tarihinde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Hükümeti kurma görevini CHP lideri Bülent Ecevit’e vermişti,

⁴⁷ Adana Sıkıyönetim Komutanlığı (2) Nolu Askeri Mahkemesi, Evrak No: 1982/339, Esas No: 1982/439, Karar No: 1984/109 Gerekçeli Karar.

⁴⁸ Adana Sıkıyönetim Komutanlığı (1) Nolu Askeri Mahkemesi, 21.06.1984 tarih ve 1984/150 sayılı gerekçeli karar.

⁴⁹ Adana Sıkıyönetim Komutanlığı (1) Nolu Askeri Mahkemesi, Esas No: 1982/870, Karar No: 1986/104 Gerekçeli Karar.

⁵⁰ ŞENDİLLER (KENDİR), Ökkeş. Kahramanmaraş Olaylarının Perde Arkası, Günelp Yayınları, 1993, s. 40-48.

⁵¹ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği (1981), 12 Eylül Öncesi..., s. 18-20.

⁵² 1973 Genel Seçimlerinde CHP %32,9 oran ve 2 milletvekili ile yine birinci parti iken, MSP %26,7 ve 2 milletvekili, AP %17,9 ve 1 milletvekili, DP %10,8 ve 1 milletvekili çıkarabilmişti. http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?secimdb2=&report=tablo1_5077.RDF&p_il=46&p_s1=1&p_s2=2&p_s3=3&p_s4=4&p_s5=5&p_s6=6&p_s7=7&p_kod=1&desformat=htmlcss&ENVID=secimEnv, Erişim tarihi 21 Ocak 2016. TC

Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu.

- Hükümet güvenoyu alamadığı için 4 Temmuz 1977 tarihinde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Hükümeti kurma görevini bu kez AP lideri Süleyman Demirel'e vermişti,
- 1 Ağustos 1977 tarihinde yeni hükümet güvenoyu alarak görevine başlamıştı,
- Meclis Başkanı genel seçimlerden altı ay sonra seçilebildi,
- Bu arada 11 milletvekili kendi partilerinden ayrılıp karşı partiye geçtiler,
- Meclis Başkanı seçimlerinden bir ay sonra Hükümet gensoru ile düşürüldü,
- 1977 yılının sonunda 61 kanun tasarısından 37'si, verilen kanun teklifinden 63'ü kanunlaşabildi,⁵³
- Düşürülen hükümetin yerine 5 Ocak 1978 tarihinde yeni Hükümet kuruldu,
- Kurulan Hükümet 17 Ocak 1978 tarihinde güvenoyu alarak ve en temel hedeflerinin anarşiyi bitirmek olduğunu vaat ederek göreve başladı⁵⁴,
- Meclis 28 Şubat'ta 1978 bütçesini kabul etti⁵⁵,
- Devletin kontrolünde bulunan işletmeler 1977 yılında toplam 9.140 milyon TL, 1978 yılında ise, 16.341 milyon TL hazine zarar ettirmişlerdir.⁵⁶

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş felsefesinin gereği olan sosyal, hukuk ve laik devlet olmak şeklindeki temel nitelikleri ortadan kalkmış ve bunun karşısında siyasi sorumlular basit politik hesap ve tartışmalarla bu iç güvenlik tehdidini ortadan kaldırmaya yönelik her hangi bir şey yapmamışlardır.⁵⁷

Devlet kadrolarında görevli memur ve bürokratlar siyasi partilere göre kadrolaşmış ve vatandaşlar resmi işlemlerini yapmak için ya çok yüklü miktarlarda rüşvet vermek yada bir siyasi partiden teminat almak zorunda kalmaktaydı.⁵⁸ Yani kamu hizmeti tarafsızlığını yitirmiş durumda idi.⁵⁹ 1978 yılına gelindiğinde politik bölünmeye uğramamış hiçbir kamu kuruluşu kalmamıştı.⁶⁰

⁵³ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği (1981), 12 Eylül Öncesi..., s. 23.

⁵⁴ Fakat 1978 yılı içinde terör yüzünden toplam 51 kişi hayatını kaybetti. Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği (1981), 12 Eylül Öncesi..., s. 33.

⁵⁵ 17 Ocak'ta güvenoyu alan Hükümet 28 Şubat'a kadar bütçeyi Meclis'ten geçirmek mecburiyetinde olduğundan eski Hükümet tarafından hazırlanan bütçeyi savunmak zorunda kalmış ve muhalefette hükümette iken kendileri tarafından hazırlanan bütçeyi reddetmiştir. Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği (1981), 12 Eylül Öncesi...,s. 34.

⁵⁶ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği (1981), 12 Eylül Öncesi..., s. 41.

⁵⁷ EVREN, Kenan (1980), 27 Mayıs'ın Öyküsü..., s. 8.

⁵⁸ BAYKARA, Zeyyat ve diğerleri, Anarşi İçin Ne Dediler, Ankara, Emel Matbaa, 1979, s. 21.

⁵⁹ EVREN, Kenan (1980), 27 Mayıs'ın Öyküsü..., s. 9.

⁶⁰ KONİ, Hasan, Anarşinin Stratejik..., s. 179.

12 Eylül öncesi yani 1978 yılı itibariyle dikkat çeken diğer husus da vali, kaymakam, savcı, hakim, bölge müdürü, gibi bazı kamu görevlilerinin halka karşı taraflı davranmaları ve görevlerini kötüye kullanmaları idi. Ancak 12 Eylül yönetimi dahil hiçbir hükümet bu konunun üstüne gitmemiş ve ilgili görevliler hakkında herhangi bir işlem yapmamıştır.⁶¹ Bu durum zaten çok iyi durumda olmayan halk ile devletin arasını iyice açmış ve güvensizlik toplum hayatına hakim olmuştur.

c. Ekonomik Durum

1978 yılı içinde Türk ekonomisi sancılı bir dönem geçiriyordu. İş çevreleri mevcut hükümetten memnun değillerdi ve sürekli aleyhte kampanyalar düzenliyorlardı. Uluslararası para piyasaları Türkiye'ye yapılacak yardımları IMF ile anlaşma yapma koşuluna bağlamışlardı. Reel sektör üretimde zorlanırken mevcut yatırımlar kredi yokluğundan hayata geçirilemiyordu. Petrol fiyatları 1978 yılının sonunda %80 oranında artmış idi.⁶²

Tablo-2: Ekonomik göstergeler⁶³

Yıl	GSMH		Nüfus	
	Milyar \$	Büyüme Oranı	1000 Kişi	Yüzde Değişim
1977	62	%3	41.769	%2
1978	68	%1	42.641	%2
1979	94	%-1	43.531	%2
1980	71	%-3	44.439	%2

1977 yılına ait bütçe Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kanununun 15. maddesine uygun bir planlama anlayışı içinde yapılmamış ve 30 Kasım akşamı teknik kadronun yaptığı tasarı yeterli kontrole tabi tutulmadan Meclise getirilmiştir. Yapılan bu çalışma ülkenin ekonomik çıkmazlarına çare üretememiştir. Bunun sebepleri özetle şöyledir⁶⁴;

- Fiyat artışlarında kontrol sağlanamayacaktır,
- Ödemeler dengesi gerçekteleşmeyecektir,

⁶¹ BÖLÜĞİRAY, Nevzat, Sokaktaki Askerin..., s. 23.

⁶² BİRAND, M. Ali . 12 Eylül Saat: 04.00, İstanbul, Karacan Yayınları, 1984, s. 92.

⁶³ DİE Rakamları, <http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/Istatistikler/Genel+Sekt%C3%B6r+verileri/Sosyo-ekonomik+g%C3%B6stergeler/>, Erişim tarihi 19 Ocak 2016.

⁶⁴ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği (1981), 12 Eylül Öncesi..., s. 30.

- Kamu harcamaları yetersiz olacağından devlet sorunlar karşısında yetersiz kalacaktır,
- Cari açık önemli ölçüde dış kaynak kullanımını zorunlu kılacaktır,

Yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan küresel ekonomik kriz Türkiye’yi de yakından etkilemiş ve bazı üretim merkezleri terör odağı haline gelmiştir. Enflasyonun artması ülkede gelir dağılımını bozmuş, halkın tasarruflarını eritmiş, başta gıda olmak üzere temel ihtiyaç mallarında kıtlık meydana gelmiş, karaborsa ortaya çıkmış ve dış ticaret açığı artmıştır.⁶⁵ Buna göre 1977 yılında %24,1 olan enflasyon oranı 1978 yılında %54’e yükselmiştir. İşsizlik sosyal yapıyı en çabuk bozabilme etkisine sahip bir unsurdur. 1977 yılında %8,8 olan işsizlik oranı 1979 yılında %9,2’ye ulaşmıştır. Bunun en önemli sebebi şehirlere doğru yaşanan göç ve yatırımların yapılamamasıdır.⁶⁶

1 Eylül 1977 yılında “Önlemler Paketi adı altında yapılan zamlar, bazı temel maddelerde yaşanan yokluklar, halkın hükümete olan tepkisini arttırmaktaydı.⁶⁷ 1 Mart 1978 tarihinde IMF’nin isteği üzerine yapılan devalüasyonla Türk parasının değeri %37 ile %57 oranında azalmaktaydı. Yapılan zamlar sosyal dengeleri hesaba katmadan yapılmış ve halk üzerinde beklenenden daha yıkıcı sonuçlar meydana getirmişti.⁶⁸

Ekonomik şartların zorluğu, gelir dağılımındaki adaletsizlikler terör örgütlerinin en çok istismar ettikleri konulardı. İşsiz olmayan, eğitimi yetersiz ve ailesinin maddi durumu kötü olan genç nüfus farklı arayış içine girmiş ve zararlı odakların elinde oyuncak durumuna düşmüştü. Maraş’ta olaylara karışan ve tutuklanan kişiler üzerinde yapılan araştırmalar bunu doğrular niteliktedir.

d. Sosyo-Kültürel Durum

Maraş’ta gelir dağılımında büyük farklılıklar bulunmaktaydı. Şehir verimli topraklara sahip olmasına rağmen feodal yapı, toprak ağalığı ve ırgat ayrımını

⁶⁵ ZAIM, Sabahaddin, Seminerin Birinci Gün Tebliğ ve Tahlillerinin Bir Genel Değerlendirilmesi, Ülkemizi 12 Eylül’e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerine Oyunlar, 14-15 Eylül 1984, Tebliğler Tahliller ve Sonuç Bildirisi, Garanti Matbaacılık ve Neşriyat, s. 169. Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği (1981), 12 Eylül Öncesi ve Sonrası, , Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 28.

⁶⁶ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye’de 12 Eylül..., s. 164.

⁶⁷ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği (1981), 12 Eylül Öncesi..., s. 20.

⁶⁸ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği (1981), 12 Eylül Öncesi..., s. 63.

belirginleştirmektedir. Bu durum sosyo-ekonomik yapıdaki temel dengesizliğin en önemli sebebi sayılmaktaydı. Potansiyel istihdam sorunu varken çevre il ve ilçelerden gelen göç dalgaları dengesizlikleri daha da keskinleştirmişti. Bazı kesimler bu yerleşmeleri Alevi ve sol grupların şehre planlı ikameti şeklinde algılamaktaydılar.⁶⁹

Bazı basın kuruluşları ülkede meydana gelen bu bölünme ve kamplaşmalar karşısında sorumluluk göstermemiş ve adeta kışkırtıcı yayınlarla iç çatışmaları destekler bir tutum sergilemiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin en önemli sembollerinden biri olan İstiklal Marşı'nın yerine başka arayışlar içine girenler ve hatta Enternasyonel'i Milli Marşın yerine okuyanlar dahi ortaya çıkmıştı.

Türkiye'de nüfus artışı ekonomik gelişmeyle paralellik göstermediği için gelir dağılımında uçurumlar meydana gelmiş ve iç göçle birlikte büyük kentlerde kontrolsüz, işsiz ve eğitimsiz bir genç toplum ortaya çıkmıştır. Kentlerde oluşan bu gecekondü nüfus tepki grupları haline gelmiş ve yaşadıkları kentleri adaletsiz, sömürülen ve dengesiz yerler olarak görmeye başlamışlardır. Bu bozuk sosyal yapı radikal akımların insan kaynağı haline gelmiş ve örgütler bu yolla beslenmişlerdir. İlgisizlik, sahipsizlik ve uyumsuzluk bu genç nüfusu gelecek konusunda endişelere itmiş ve yoğun menfi propagandaya maruz bırakmıştır.⁷⁰ Anayasa'da insanların dini inançlarından dolayı ayırımı tabi tutulamayacağı ve kınanamayacağı belirtilmesine rağmen siyasi partiler politik çıkarları için mezhep ayrılıklarını istismar etmişler ve çatışmalara göz yummuşlardı.

e. Uluslararası Yaşanan Gelişmeler

Mısır, Yunanistan ve Mezopotamya gibi kadim bölgelerde bir veya iki medeniyet görülmekte iken Anadolu topraklarında taş devrinden bugüne kadar en az 10 uygarlık bulunduğu bilim çevrelerince ispatlanmıştır. Bu topraklarda yaşayan tüm insanlar Türklerin yönetiminde barış içinde varolmuş ve serbestçe din, kültür ve dil özerkliklerini muhafaza etmişlerdir. Çevre ülkelerin geçmişte ve bugün bu toprakları yeniden ele geçirmek ve Anadolu'yu bir Hıristiyan coğrafyası haline getirmek niyetleri artık gizliliğini kaybetmiştir. Tarih boyunca yaşanan Haçlı Seferleri ve 20.

⁶⁹ ŞENDİLLER (KENDİR), Ökkeş. Kahramanmaraş Olaylarının..., s. 25.

⁷⁰ Türkiye'de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri, 12 Nisan 1985, YÖK Merkez Binasında Verilen Konferanslar, s. 39.

yüzyılın başındaki işgaller bunun en önemli kanıtlarıdır. Bu tespit aynı dine mensup, ancak Türkiye'ye düşmanca tavır üreten çevre ülkeler için de geçerlidir.⁷¹

Türkiye aynı zamanda coğrafi konumu bakımından jeopolitik ve jeostratejik önemi olan bir ülkedir. Bunun sebebi, Ortadoğu'da bulunan enerji kaynaklarına yakınlığı, NATO içinde doğuya karşı bir güvenlik duvarı olması, yer altı ve yer üstü doğal kaynaklara sahip olması, büyük ve nitelikli nüfusu, gelişmekte olan ekonomik gücü ve demokratik, laik ve hukuk devleti özelliklerine sahip olması olarak ifade edilebilir.⁷²

Dolayısıyla bu potansiyel, bazı dış güçler tarafından tarihi misyonları da göz önünde bulundurulduğunda tehdit olarak algılanmaktadır. Bunun ortadan kaldırılması doğrudan işgal yöntemi yerine istikrarsızlıklara sebep olabilecek iç karışıklıklar tertip etmek ve gizlenmek daha pratik bir yöntem olarak görülmekteydi. Ülkenin içten parçalanması da bu hedefler arasındaydı.⁷³

Ülke içinde dış güçlerin örgütledikleri iç düşmanlar ve kontrolsüz genç gruplar neye hizmet ettiklerini bilmeden (azınlıkta olan bilinçli lider kadrolar hariç) karışıklıklar çıkartmaktaydılar. İçteki işbirlikçilere özellikle doğu bloğu ülkelerde yoğun eğitim verilmiş ve aynı zamanda maddi destek sağlanmıştı.⁷⁴ Dünyadaki ayrılıkçı hareketlerin şablonu bu uygulanan planın kopyasıdır. Yani Türkiye'deki olayların arkasında hangi güçler varsa İtalya'nın Sicilya, Fransa'nın Korsika, İspanya'nın Bask ayrılıkçı güçlerinin arkasında da aynı güçler vardır.⁷⁵ Bunlar ülkeyi doğrudan işgal yöntemleri ile ele geçirmenin zorluğunu bildiklerinden iç karışıklıklarla politikalarını tatbikte başarılı olmayı arzulamaktadırlar.⁷⁶

⁷¹ AKÇALI, Cevdet, Türkiye'yi 12 Eylül'e Sürükleyen Olaylar Zinciri ve Türkiye Üzerindeki Oyunlar adlı tebliğin tahlili (İlhan Bardakçı), Ülkemizi 12 Eylül'e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerine Oyunlar, 14-15 Eylül 1984, Tebliğler Tahliller ve Sonuç Bildirisi, Garanti Matbaacılık ve Neşriyat, s. 248-249.

⁷² KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye'de 12 Eylül..., s. 46.

⁷³ AKÇALI, Cevdet, Türkiye'yi 12 Eylül'e Sürükleyen..., s. 247.

⁷⁴ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye'de 12 Eylül..., s. 47.

⁷⁵ AKÇALI, Cevdet, Türkiye'yi 12 Eylül'e Sürükleyen..., s. 252.

⁷⁶ GÖZÜTOK, Tokay, Bir Gazetecinin Cezaevleri ve Mazlumlar Arasındaki Tespitleri, Ülkemizi 12 Eylül'e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerine Oyunlar, 14-15 Eylül 1984, Tebliğler Tahliller ve Sonuç Bildirisi, Garanti Matbaacılık ve Neşriyat, s. 255.

(1) ABD

Amerika'nın Ortadoğu'daki planları kendisi için hayati önemi haiz idi. Bu sebeple Türkiye'de yaşanan terör olaylarını yakından takip ediyordu. Ayrıca İran Şahı'nın ülkede gerçekleştirilen ayaklanmalar neticesinde yönetimi Humeyni'ye terk etmesi ABD'yi bölgede yeni politikalar üretmesine sebep olmuştur. Bu politikaların merkezine de Türkiye'yi yerleştirmeyi planlamaktaydı.⁷⁷ Dolayısıyla ABD, İran'da yaşanan bir din devriminin %98'i Müslüman olan Türkiye'de de yaşanması olasılığına karşı ciddi tedbirlerin alınmasını istiyordu.

(2) Sovyetler Birliği

Sovyetler Birliği Türk Boğazları'nın kontrolünde söz sahip olmak ile Doğu Anadolu'dan bir kısım toprakları elde etme taleplerinden vazgeçmemiştir. Bunun için elverişli şartların meydana gelmesini beklediği değerlendirilmektedir. Bu maksatla hem rejimini ihraç etmek hem de toprak taleplerini gerçekleştirmek için ülke içinde karışıklıklar yaratılmasına doğrudan destek olduğu ifade edilmektedir.⁷⁸

Başbakan Ecevit Haziran 1978 yılında Moskova ziyareti etmiş ve burada Sovyet yönetiminin sosyal demokrat bir yönetimi dünyanın hiçbir yerinde desteklemediğini ve böyle bir iktidarın Türkiye'de başarılı olmasını istemediğini anlamıştı.⁷⁹ Ancak Sovyetler Birliği Türkiye'nin hem bu durumdan kurtulup ABD'nin bölgedeki çıkarlarını koruyan konumunda olmasını, hem de istikrarsız, nereye sürüklendiği belli olmayan bir sınır komşusu olmasını istememekteydi. Bunun yerine iki arada bir ülke çıkarlarına daha uygun olarak değerlendiriyordu.⁸⁰

Sovyetler Birliği, çevre ve komşu ülkelerde komünizmin yayılması, ABD ve diğer Batılı ülkelerin emperyalist hareketlerinin engellenmesi, NATO üyesi devletlerin siyasi, ekonomik ve askeri açıdan zayıflatılması gibi hedefleri gerçekleştirebilmek için ülkelerin iç işlerinde karışıklıklar yaratmaktadır.⁸¹ Dolayısıyla Türkiye'de faaliyet

⁷⁷ BİRAND, M. Ali . 12 Eylül Saat..., s. 93.

⁷⁸ SAĞLAM, Hasan, Anarşinin Stratejik Hedefleri ve 12 Eylül Harekatı adlı tebliğin tahlili (Hasan Koni), Ülkemizi 12 Eylül'e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerine Oyunlar, 14-15 Eylül 1984, Tebliğler Tahliller ve Sonuç Bildirisi, Garanti Matbaacılık ve Neşriyat, s. 193.

⁷⁹ BİRAND, M. Ali . 12 Eylül Saat..., s. 104.

⁸⁰ BİRAND, M. Ali . 12 Eylül Saat..., s. 105.

⁸¹ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye'de 12 Eylül..., s. 24-25-26.

gösteren sol örgütlenmeler finanssal ve doktrinel desteklerini bu ülkeden temin etmekteydiler denebilir.

(3) İngiltere-Fransa

İngiltere Türkiye ile aynı ittifak sistemi içinde olmasına rağmen Kıbrıs, Ege Denizi, Yunanistan ve Ermeniler söz konusu olduğunda karşı tarafta hareket edeceği bilinmekteydi.⁸² Fransa da Türkiye’de bölücü ve anarşist hareketlere girişmiş ve ülkeden kaçan kişilere kucak açmış ve uluslar arası meselelerde sürekli Türkiye’nin karşısında yer almıştı.

3. Maraş’ta Yaşanan Olaylar

Ülkücü Gençlik Derneği tarafından getirilen "Güneş Ne zaman Doğacak" adlı film 16 Aralık 1978’de Çiçek Sineması’nda gösterime sokuldu ve filmin 19 Aralık Günü 20.00 seansının arasında bir bomba patlatıldı.⁸³ Sinemada bulunanlar slogan atarak bazı devlet binalarına zarar vermeye başladı. Ertesi gün 20 Aralık’ta bu kez Alevi ve solcuların çoğunlukla gittiği Akın Kırathanesi’ne patlayıcı madde atılması sonucu iki kişi yaralandı. 21 Aralık günü Maraş Meslek Lisesi öğretmenlerinden Hacı Çolak ve Mustafa Yüzbaşıoğlu okuldan evlerine giderken silahlı saldırıya uğradı. Olay sonucu solcu olarak bilinen öğretmenlerden Hacı Çolak olay yerinde, Mustafa Yüzbaşıoğlu da hastanede yaşamını yitirdi.⁸⁴

Ölümlerin ardından 22 Aralık 1978 günü öğretmenlerin cenaze töreni esnasında; “Komünistler ve Aleviler Cuma namazında camileri bombalayacaklar, Müslüman kardeşlerimizi katledecekler, bunun hazırlığını yapıyorlar. Müslüman kardeşlerimizi katliamdan korumak için toplanalım”, şeklindeki sloganlara Maraş Müftüsünün de katılımlarıyla halk, Aleviler aleyhinde kışkırtılarak tahrik edilmiştir.⁸⁵

Cenazede yaşanan çatışmalar, güvenlik güçleri de yetersiz kalınca, büyük bir korkuya yol açmış ve vatandaşlar dağılmıştır. Boşta kalan cenazeleri askerler yeniden

⁸² SAĞLAM, Hasan, Anarşinin Stratejik Hedefleri ve 12 Eylül Harekatı adlı tebliğin tahlili (Hasan Koni), Ülkemizi 12 Eylül’e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerine Oyunlar, 14-15 Eylül 1984, Tebliğler Tahliller ve Sonuç Bildirisi, Garanti Matbaacılık ve Neşriyat, s. 195.

⁸³ ŞENDİLLER (KENDİR), Ökkeş. Kahramanmaraş Olaylarının..., s. 55; BİRAND, M. Ali; BİLA, Hikmet; AKAR, Rıdvan. 12 Eylül Türkiye’ni Miladi, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 1999, s. 101.

⁸⁴ BİRAND, M. Ali . 12 Eylül Saat..., s. 68.

⁸⁵ “Maraş Katliamı”, 24 ARALIK 1978, http://www.psakd.org/maras_katliami.html, Erişim tarihi 15 Ocak 2016.

hastaneye kaldırmış ve bu andan itibaren saldırgan gruplar kent içine dağılarak önlerine gelen özellikle DİSK, TÖB-DER, PoI-DER, CHP, TİKP, Tekstil Sendikası ve Sağlık Müdürlüğü binalarını tahrip etmeye başlamıştır. Neticede üç saldırgan hayatını kaybederken yüze yakın bina zarar görmüştür.⁸⁶ Maraş'ta yaşanan bu hadiseler yakın gelecekte olabilecek katliamların da bir habercisi gibiydi.⁸⁷

Olaylar başlamadan önce nüfus sayımı gibi gerekçelerle Alevi ve sol görüşlü kişilerin yaşadığı evler işaretlenmek suretiyle saldırı anında herhangi bir karışıklığa sebep olmak istenmiyordu. Aşırı dinci ve ülkücü sağ grupların gerçekleştirdiği bu olaylar için daha önceden planlama ve hazırlık yapıldığı ortaya çıkmıştı. Kullandıkları en temel argüman cami, namus ve Müslüman İnsanlar gibi dinsel sembollerin sol görüşlüler tarafından yok edildiği şeklindeki yoğun propagandalar idi. Bu propagandaya devletin resmi din görevlileri de destek olduklarından inandırıcılıkları artmaktaydı.⁸⁸

Ancak eylemlerin içinde birçok çelişik ve ironik ayrıntı gizli idi. Örneğin resmi din görevlileri tarafından onaylanan katliam ve tahripler önce devlete ait YSE binası, Sağlık Ocağı, Karakolu ve Sağlık Müdürlüğü gibi binalardan başlamaktaydı. Yine dinin elden gittiğini savunan eylemci sağ gruplar insanların katlini yasaklayan ilahi emirleri görmezden gelmekteydiler. Ayrıca bu katliam 68 yıl önce birlikte ortak dış düşmanlara karşı varolma mücadelesi veren bir şehrin mensupları tarafından yapılıyor ve o yıllarda başarılamayan 1978 yılında neredeyse gerçekleşmek üzere idi.

İç İşleri Bakanlığı yapılanlar karşısında tedbir almakta zorlanıyordu. Devletin bir kısım görevlileri, saldırılarını meşru müdafaa gibi göstermeyi başaran ve mağdur statüsünü elde eden sağ grupların yanında yer almak suretiyle tarafsızlığını yitirmiş idi.⁸⁹ Hatta bazı hükümet üyeleri Kahramanmaraş'ın ilçe, köy ve kent merkezine yaptıkları ziyaretlerin güvenliklerini yapılan pazarlıklar sonucu bu gruplara havale

⁸⁶ "Maraş Katliamı", 24 ARALIK 1978, http://www.psakd.org/maras_katliami.html, Erişim tarihi 15 Ocak 2016.

⁸⁷ BİRAND, M. Ali; BİLA, Hikmet; AKAR, Rıdvan. 12 Eylül Türkiye'nin..., s. 104.

⁸⁸ BİRAND, M. Ali; BİLA, Hikmet; AKAR, Rıdvan. 12 Eylül Türkiye'nin..., s. 105.

⁸⁹ "Maraş Katliamı", 24 ARALIK 1978, http://www.psakd.org/maras_katliami.html, Erişim tarihi 15 Ocak 2016.

etmek zorunda kalmaktaydılar. Askerlerin de katledilen kişilere yardım etmeleri solcu yanlısu suçlamalarına maruz kalmalarına sebep olmuştu.

Dönemin İç İşleri Bakanı tarafından Maraş'ta yaşanan olayların ortaya çıkarılması için kurulan özel ekibin hazırladığı gizli raporun bir kısmı Gündem Dergisi tarafından yayınlandı. Bu rapora göre, olaylar bazı ülkücü gruplar ve birtakım resmi din görevlilerinin de desteklediği aşırı dinici gruplar tarafından daha önceden planlanarak ve hazırlık yapılarak gerçekleştirildiği tezi güçlenmekteydi. Yine rapora göre daha önce örgütlü suçlara iştirak etmiş birtakım kişilerin haftalar önce çeşitli meslek grupları görüntüsünde Kahramanmaraş'a geldikleri ve hazırlık yaptıkları kaldıkları otel kayıtlarından tespit edilmiştir.⁹⁰

İlk gün yaşanan olaylarda ölenlerin sayısı 33 iken 300'den fazla yaralı bulunuyordu. Olaylar başladığında halkın büyük çoğunluğu Vilayet Konağına sığınmak zorunda kalıyor ve katliam yaş, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin neredeyse bir soykırım niteliği taşımaktaydı. 23-24 Aralık 1978 günlerinde de aynı saldırılar sürdü ve ölenlerin sayısı 98'e ulaştı. 26 Aralık günü de 13 ilde sıkıyönetim ilan edildi. Olaylar durdurulduğunda ölenlerin sayısı 111'e ulaşmış, 1000'in üstünde kişi yaralanmış, 552 ev yakılmış, 289 işyeri tahrip edilmiş ve 8 otomobil tamamen yakılmıştır.⁹¹

Olayların canlı tanıkları yaşadıklarını daha sonra ilgililere ve basına ayrıntılı olarak anlatmışlar⁹² ve saldırganların ellerinde Amerikan yapımı M1 Piyade Tüfekleri

⁹⁰ Çeşitli illerden Kahramanmaraş'a gelen eylemcilerin bir kısmı da kendini seyyar Milli Piyango bayii olarak göstermiş, ancak Genel Bayilikten alınan bilgiler ışığında adı geçen şahısların kendilerine kayıtlı olmadıkları tespit edilmiştir. Dönemin İç İşleri Bakanı İrfan Özaydınlı tarafından Maraş'ta yaşanan olayların ortaya çıkarılması için kurulan özel ekibin hazırladığı gizli raporun Gündem Dergisi tarafından yayınlanan kısımlarından. "Maraş Katliamı", 24 ARALIK 1978, http://www.psakd.org/maras_katliami.html, Erişim tarihi 15 Ocak 2016; ŞENDİLLER (KENDİR), Ökkeş. Kahramanmaraş Olaylarının..., s. 54.

⁹¹ Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği (1981), 12 Eylül Öncesi..., s. 51.

⁹² Yaşanan olaylar ile ilgili yüzlerce kişi içinden aşağıda adı geçen kişilerin açılan davalarda tanık sıfatıyla ifadeleri alınmış veya basın yoluyla konuşmuşlardır. Jandarma Astsubay Ramazan ÜNAL, Jandarma Astsubay Ali KÖŞNEK, Hükümet binasını korumakla görevli askeri birlikten Yüzbaşı Ömer SANCAR ve Yüzbaşı Mustafa PEKER, Kahramanmaraş Emniyet Müdür Yardımcısı Hüsnü İŞIKLI, Namık Kemal Mahallesi Bağlarbaşı Semsindeki Kanalevlerinde oturan Elif CEREN, Namık Kemal Mahallesinde oturan Döne TIRAŞ, Namık Kemal Mahallesinde oturan Maviş TOKLU, Namık Kemal Mahallesi Bağlarbaşı Alemdar Sokakta oturan Cuma DOĞAN, Namık Kemal Mahallesinde görevli Yüzbaşı Ahmet GÜLTEKİN, Namık Kemal Mahallesinde oturan Koco ERAT'ın, İsadivanlı Polat Sokakta oturan Fatma ÖZDEMİR, İsadivanlı Mahallesi Kiraz Sokakta oturan Leyla ERCAN, Yenimahalle Refet Efendi Caddesinde, Musa Suna'nın evinin alt katında oturan Nursel ve Songül

olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bilgiler olayların dış destekli bir kalkışma olduğu kanısını uyandırmaktadır.

Neticede hazırlanan raporlara istinaden konu ile ilgili davalar açılmış ve aşağıdaki nihai karar ortaya çıkmıştır. Buna göre Adana, Kahramanmaraş, Gaziantep, Adıyaman ve Hatay İlleri Sıkıyönetim Askeri Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkemesi'nin verdiği gerekçeli kararı şöyledir; “804 kişi hakkında dava açılır. Bu sanıklardan 29'u ölüm cezasına, 7'si müebbet hapse; 7'si 15-24 yıl arasında, 29'u 10-15 yıl, 259'u da 5-10 yıl arasında, 26'sı ise 1-5 yıl arasında hapis cezası almışlardır. 379 kişi davadan beraat ederken 68 kişi firarda olduğu, veya dava sırasında ölmüş olduğu için davadan düşerler. Öte yandan ölüm ve müebbet hapis cezaları dışındakilere 1/6 oranında cezai indirim uygulanmış ve cezaları azaltılmıştır”. Ardından mahkemenin kararı Yargıtay'ca bozulmuş ve yeni yargılama sonucunda da idam cezaları uygulanmamıştır.⁹³

4. Olayların Bütünsel Yaklaşım Modeli İle Analizi

Türkiye'de toplumsal ayaklanmaları planlayan, yönlendiren ve yöneten öncü kadroların işlerini kolaylaştıran bazı özel nedenler bulunmaktaydı. Bunlar⁹⁴;

- Etnik topluluklar meselesi,
- Sınırları tam belli olmayan hürriyet fikrinin işlenmesi,
- Atatürk ilke ve inkılapları konusunda karşı bir tutumun yaratılması,
- Mezhep kavgaları, Alevi-Sünni çatışması,
- Sosyo-ekonomik problemler,
- İşçi haklarının savunulmasının sınıf çatışması olarak algılanması,
- Ahlaki değerlerde meydana gelen erozyon,
- Sanatta dejenerasyon,

METİN (Öldürülen İlköğretim Müfettişinin kızları), Sakarya Mahallesi Üçüncü Selim Sokakta oturan Kudret KUDRETOĞLU, Yörükselim Mahallesi Çeşme Sokakta oturan Mahmut DUMAN, Yörükselim Mahallesi Çamlık Caddesi Balkaya Sokağında Hüseyin ÜN, Serintepe Mahallesi'nde oturan Murat BOZKURT, Hatun KÖSE, Kamil BERK, Yusufklar Mahallesi'nde oturan Naciye-Habibe ÜNVER, Hatun KÖSE, Kamil BERK, 23. 12. 1978 Cumartesi günü sabahından itibaren jandarma birliklerinin şehre giriş ve çıkış yollarını kontrol görevi verilen Yüzbaşı Günay Güneri, 39'uncu Piyade Tugayı 1'nci Taburda görevli olan Yüzbaşı Sedat KİPER. Bknz. “Kahramanmaraş Katliamı”, http://www.pskd.org/maras_katliami_3.html, Erişim tarihi 18 Ocak 2016.

⁹³ Adana, Kahramanmaraş, Gaziantep, Adıyaman ve Hatay İlleri Sıkıyönetim Askeri Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkemesi'nin verdiği Esas No: 1980/82, Karar No: 1980/520 sayılı gerekçeli kararı. “Maraş Katliamı”, 24 ARALIK 1978, http://www.pskd.org/maras_katliami.html, Erişim tarihi 15 Ocak 2016.

⁹⁴ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye'de 12 Eylül..., s. 158-159.

- Komünizmin insani bir ideoloji gibi gösterilmesi,
- Dini küçümsemek ve yok saymak.

Bu nedenler Maraş olayları ile birlikte yaşanan diğer meselelerin bütüncül yaklaşımını zorunlu kılmakta ve konuların daha doğru anlaşılabilmesini sağlamaktadır. Olaylardan sonra alınan tedbirler sonucunda yakalanan binlerce kişi yoğun bir beyin yıkama faaliyetine maruz kaldıklarını ve kendilerine göre çok kutsal bir görev icra ettiklerini zannederken devleti yıkmak üzere olduklarını anlamışlardır.

a. İnsan-Birey Düzeyinde Analiz

10-13 Aralık 1982 tarihinde Tercüman Gazetesinde yayınlanan Genelkurmay Başkanlığının Anarşi Raporu'na göre 12 Eylül 1960 ile 11 Eylül 1982 yılları arasında geçen 44 aylık süre içinde anarşi suçundan yakalanan kişi sayısı 56.487'dir. Bunların %30'u ilkökul, %35'i ortaokul mezunu kişilerdir. Yaş gruplarına bakıldığında, %56'sı 16-25 yaş arasındaki insanlar iken, %29'u da 25-35 arası kişilerden oluşmuştur. Mesleki sınıflandırmalar da grubun %20'sinin öğrenci ve %20'sinin de işsiz olduğunu göstermektedir.⁹⁵ Dolayısıyla ideolojik propagandaya en fazla maruz kalan ve etki altına girenlerin 16-25 yaş arası insanlar ile ilk ve ortaokul mezunu, öğrenci ve işsiz kişilerin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sol görüşleri benimseyen gruplar otoriteden isteklerini açıkça ortaya koyabilmiş ve baba, öğretmen, polis, asker ve yöneticiler dahil her türlü otoriter düzene karşı olduğunu ifade etmişlerdir. Genel karakter analizi yapıldığında evde ve okulda kişiliği gelişmemiş ve bireysel güvenleri sürekli engellenmiş kişilerden mürekkep bir grup olduğu söylenebilir.⁹⁶ Bu eksikliği toplum içinde kendilerine değer atfeden ve öz güveni en kısa yoldan kazanmasını sağlayacak illegal oluşumlar vasıtası ile gidermeye çalışmışlardır. İçinde bulunduğu toplumu sürekli kötüleyen bir lider kadroya, yaşadıkları ile karşılaştırdığında, hak vererek örgütsel bağlılığı her türlü yanlışlıklarına rağmen güçlendirmektedir. Maraş olaylarında sol görüşlü olduğu iddia edilen Aleviler aynı zamanda dinsel farklılıklarının da rol oynadığı saldırılara maruz kalmışlardır.

⁹⁵ 10-13 Aralık 1982 tarihinde Tercüman Gazetesinde yayınlanan Genelkurmay Başkanlığının Anarşi Raporu.

⁹⁶ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender... Türkiye'de 12 Eylül..., s. 15.

Sağ fraksiyon gruplar sol görüşlüler kadar açık şekilde ideolojik fikirlerini ifade etmemektedirler. Bunun en önemli sebebi daha muhafazakar bir toplum yapısı içinde büyüyen ve itaat duygularının oldukça gelişmiş olmasıdır. Bu aile ve toplum içindeki hiyerarşik düzen sağ grupların bir lider etrafında daha kolay toplanmalarına sebep olmaktadır. Örgüte giren kişi yeni kimliği sayesinde hem sosyal yaşamda yeni olanaklara kavuşurken hem de hiyerarşi basamaklarını hızla yükselme imkanına kavuşmuştur.⁹⁷ Böylece örgütün varlığını kendi varlığı ile özdeşleştiren kişi liderlerinden aldığı her türlü talimatı yapmayı bir varlık meselesi saymaktadır. Yaşanan Maraş olaylarında bu gruplara din adamları ve resmi otoritelerden açık veya kapalı gelen destekler de yapılanları meşrulaştırmış ve katledilen kişiler cihat mantığı ile ruhani bir kurban kabul edilmiştir. Bu da vahşetin boyutlarını arttırmıştır.

Hem sağ hem de sol görüşlü grupların ortak yanı ise ailenin yarattığı baskıcı tutumdan kurtulmak ve özgürlüğe kavuşmak denebilir. Kişiler dahil oldukları örgütlerde kendilerini denemek ve neler başarabileceğini göstermek istercesine ve hayallerindeki özgürlük fikrine ulaşabilmek için başlangıçta ne talimat verilirse yapmakta iken, örgütün gizli ajandasını keşfettikten sonra derin bir boşluk içine düşmektedirler. Ancak bu keşif hiçbir şeyi değiştirmez ve geri dönüş mümkün olmaz.

b. Aile ve Sosyal Grupların Analizi

Prof. Dr. Ayhan Songar tarafından kurulan bir ekip tarafından, 31 Mart 1983 yılına kadar terör eylemleri dolayısıyla tutuklanan 12.307 terörist içinden 3279'u ile ilgili bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma esnasında şahıslara 401 soruluk bir test yapılmış ve her bir şahıs ile dört saat zaman harcanmıştır.⁹⁸

Bu araştırmaya göre terör olaylarına katılanların yaş ortalamaları 18-26 yaş arasındadır. Genellikle tahsilsiz, ekonomik bakımdan zayıf, öğrenci ve işçi kesimden oluşmuştur. Hem sağ hem de sol grubun üyeleri benzer demografik özelliklere sahip olması, ideolojik tercihlerde en fazla çevre faktörünün etkili olması ve eylemlerin lider

⁹⁷ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender. (Türkiye’de 12 Eylül..., s. 16.

⁹⁸ SONGAR, Ayhan, Türkiye’de Terör..., s. 320.

kadrosu ile eylemi yapan büyük kitleler arasında büyük farklılıkların olması araştırmanın en belirgin sonuçlarıdır.⁹⁹

Sağcı denen teröristler daha ziyade idareci ve yöneticilerden şikayet etmekte ve krizin ana kaynağının eğitim sistemindeki bozukluklar olduğunu düşünmektedir. Sol grup ise doğrudan rejimin kendisine düşman olmuş ve çevresine bağımlı, tatminsiz ve geleceğe kötümser bakan bir ruh haline sahip bir kişilik sergilemiştir. Her iki grubun da ortak özelliklerine bakıldığında içe dönük, zeka seviyeleri ortalamasının altında, çevresine karşı ilgisiz ve donuk bir yapıya sahip oldukları tespit edilmiştir.¹⁰⁰

Maraş olaylarında da aktif eylem yapan kişilerin aile ve kişisel düzeyde sorunları olduğu kanısı yaygındır. Aileden kaynaklanan öfke yerini topluma şiddete bırakırken içine girilen sarmal kişiyi kimlik kazandığı tüm gruplardan soyutlamaktaydı. Aile içinde yaratılması gereken sevgi ortamı yerine korku kültürü hakim kılınmış ve bir nefret ortaya çıkmıştır. Ailelerin kendi çocuklarını yetiştirirken takındıkları tavır onların gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde aşırı uçları tercih etmesinde etkili olduğu değerlendirilmektedir. Buna göre ebeveyn tutumları, reddedici, ilgisiz, gevşek, mükemmeliyetçi, demokratik, parçalanmış ve koruyucu olmak üzere yedi başlıkta incelenebilir.¹⁰¹

Reddedici anne babalar çocuklarına anlamsız bir kin duyar ve hiçbir şekilde sevmez, dokunmaz, motivasyon unsuru olarak cezai modelleri kullanır. Bu ortamda yetişen çocuklar ezik, özgüvensiz ve örgütlerin en önemli adaylarındandır. *İlgisiz* ebeveynler çocuklarına hiçbir sınırlama getirmez, sevgi ve ilgiye muhtaç bir çocukluk dönemi geçirirler. Bu gruplar da örgütlerin potansiyel aday niteliği taşırlar. *Gevşek* aile tipleri çocukların üzerinden denetimi kaldırarak her türlü tecrübeyi kendi kendine yaşayarak öğrensin prensibi ile hareket ederler. Bu çocuklar okul döneminde ve toplum içinde belli kurallarla karşılaştığında hayal kırıklıkları yaşarken bir süre sonra içine kapanık bir ruh haline sahip olmaktadırlar. *Mükemmeliyetçi* anne babalar ise aşırı

⁹⁹ Sol örgütlerde bu demografik dağılım şöyledir; %65 14-25 yaş grubunda, %16,8 25-30 yaş grubunda, %18,2 30'dan yukarı yaşlara sahip kişilerden oluşmaktadır. ALKAN, Necati, Gençlik ve Terörizm..., s. 112; SONGAR, Ayhan, Türkiye'de Terör..., s. 321.

¹⁰⁰ Sağ örgütlerde bu demografik dağılım şöyledir; %72,5 15-25 yaş grubunda, %17 26-29 yaş grubunda, %6 30-34 yaş grubunda olan kişilerden oluşmaktadır. ALKAN, Necati, Gençlik ve Terörizm..., s. 113; SONGAR, Ayhan, Türkiye'de Terör..., s. 324.

¹⁰¹ ALKAN, Necati, Gençlik ve Terörizm..., s. 119-138.

kuralcı davranış sergilerler ve çocuk ilgi ve sevgiden sıkılmaktadır. Çocuklarını olduğu gibi kabul etmeyen bu tip aileler sürekli en iyi notları almasını ve birinci olmasını istediğinden bunları başaramayan çocuk zamanla kendini değersiz ve beceriksiz hissetmeye başlar. *Demokratik* anne ve babalar çocuklarını içten bir sevgi ile sever ve samimi davranır. Serbestçe fikirlerini ifade edebilen çocuklar ailelerine bağımlılık yerine bağıllık duyguları ile yetişirler. *Parçalanmış* ailelerde yetişen çocukların benlik, kişilik ve kimlik gelişimlerinde sorunlar ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Bu gençler kendini güvensiz hissettiği için suç örgütlerine katılmakta daha yüksek bir orana sahiptir. *Koruyucu* aileler de çocuklarına normalden daha fazla ilgi ve sevgi gösterdiklerinden bencil, engel tanımaz ve aşırı bağımlı bir karakter özelliği sergiler.¹⁰²

Kişiliğin gelişme evresi içinde “özdeşleşme” denilen dönemde insan başkalarının davranışlarını model alma eğilimindedirler. Bu devrede kişi uygun bir örneğe rastlayamaz ise diğer zararlı akımların profesyonel ekipleri tarafından ortaya konan modelleri rahatlıkla benimseyebilmektedirler.¹⁰³

Toplum içinde hak arama yöntemi olarak aşırı unsurlar içinde faaliyet gösteren kişilerin baba meslekleri ile ilgili korelasyon kurulabilmiştir. Buna göre eylemlere katılan kişilerin baba mesleklerinin %36,9’unun işçi, %23,8’inin de memur olduğu görülmektedir. Dolayısıyla baba mesleğinden kaynaklanan yaşam şartları ve dünya görüşü genç kişileri etkisi altına almaktadır. Ayrıca sağ gruplara mensup kişilerin %3,1’inin baba mesleği serbest meslek olduğu ve babalarının %73’ünün ortaokul mezunu bile olmadığı görülmüştür.¹⁰⁴

Aile gelir durumuna bakıldığında % 71,8’inin dar gelirli ailelerin çocukları olması ve %67’sinin aileleri ile birlikte yaşamaları dikkat çekici diğer hususlardır. Bu durum ailenin genç üzerinde yönlendirici etkisinin olmadığı ve milli değerlere bağıllık, vatan sevgisi ve vatandaşlık görevleri gibi üst düzey konuları çocuklarına aktarma hususunu yeterli seviyede yerine getiremediği sonucu çıkmaktadır.¹⁰⁵

¹⁰² ALKAN, Necati, Gençlik ve Terörizm..., s. 119.

¹⁰³ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye’de 12 Eylül..., s. 19.

¹⁰⁴ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye’de 12 Eylül..., s. 57.

¹⁰⁵ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye’de 12 Eylül..., s. 58.

Sol görüşlü grupların örgütlü tepkisel fraksiyonlara katılımlarında %56,8 oranında arkadaş çevresinden etkilenirken, sağ gruplar arkadaşlarından daha ziyade hiyerarşik üst yönetim, aile büyükleri ve lider konumundaki kişilerden etkilenmektedirler.¹⁰⁶

Bütün bunlara rağmen, olaylar yaşanmış olsa da geleneksel aile tipi özelliği arz eden toplum yeniden kendine gelmiş ve bütün bireylerle bağlarını kurmayı başarmıştır. Aksi halde hem sağ hem de sol görüşlü gruplar kendi ideolojilerini tüm topluma yaymayı başarabilirlerdi.

c. Din-İnançlar ve Yönetim Zafiyetleri

Yaşanan olaylardan sonra 25 Aralık günü 13 ilde sıkıyönetim ilan edildi¹⁰⁷ ve altı sıkıyönetim mahkemesi çalışmaya başladı. Ayrıca bir hafta sonra dönemin İç İşleri Bakanı istifa etti.¹⁰⁸ Bazı çevreler, sorumluluk sahibi bir devlet adamı gibi davranış sergileyen Bakanı olayların baş sorumlusu ilan ettiğinden meselenin derinliğini algılamakta zorluk çekmişlerdir. Özellikle Hükümetin olaylar sırasında yanlı hareket edip gerçek failerin ortaya çıkarılmamasına sebebiyet verdiklerine dair iddialar mevcuttu.¹⁰⁹

Olaylar Şii-Alevi, Alevi-Sünni ve Şii-Sünni ayrımcılığına dayanmış ve dinsel sapkınlıkların insanları nasıl vahşileştirdiği gözler önüne serilmiştir.¹¹⁰ İnsanlar farklı dini inançlara sahip oldukları için birbirlerini katletmekten başka çare bulamadıkları psiko-sosyol ortamı yönetim zafiyeti, güvenlik eksikliği, ekonomik yetersizlikler ve yozlaşma gibi sebeplerle açıklamak gereklidir, ancak bu yaklaşım tam doğru sonuca götürmez. Olayların aylar öncesinden planlanmış ve programa konulmuş planlı ve örgütlü bir saldırı olduğuna dair oldukça güçlü izlenimler bulunmaktaydı.

Gazeteci Örsan ÖYMEN tarafından Kahramanmaraş katliamı davasına müdahil avukat olarak katılan Nusret SENEM ile yapılan röportajda, saldırıların çok sayıda Alevi vatandaşı hedef almasına rağmen kesin bir Alevi-Sünni çatışması olarak

¹⁰⁶ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye’de 12 Eylül..., s. 58.

¹⁰⁷ EVREN, Kenan, 12 Eylül’den Önce ve Sonra Ne Demişlerdi, Ne Dediler, Ne Diyorlar, Milliyet Kitapları, İstanbul, AD Yayıncılık, 1997, s. 11.

¹⁰⁸ BİRAND, M. Ali, 12 Eylül Saat..., s. 68.

¹⁰⁹ ŞENDİLLER (KENDİR), Ökkeş, Kahramanmaraş Olaylarının..., s. 108.

¹¹⁰ BİRAND, M. Ali, 12 Eylül Saat..., s. 68.

nitelendirilemeyeceği ifade edilmiştir. Nusret SENEM ifadesinde bazı sağ görüşlü kalabalıkların liderliğini yapan kişilerin, “Ordu millet el ele, Aleviler bir subayı, on eri öldürdü, ne duruyorsunuz, bu silahlarınızı ne zaman kullanacaksınız?” diyerek, askerleri tahrik etmeye ve kandırmaya çalışmışlardır. Yine tahrikler sonucu, “Bir Alevi öldürmek 2 defa hacca gitmeye bedeldir”, şeklinde sloganlar atılmış ve yüzyıllardır birlikte yaşayan insanlar birbirlerine düşman olmuşlardır.¹¹¹

Bazı kamu görevlileri artan baskılar neticesinde kendi amirlerinden çok terör odaklarından talimat almaya başlamış ve işyerine gayri muayyen zamanlarda gidip gelmeyi alışkanlık haline getirmişlerdi. Bu durum devlet kurumlarına olan güveni sarsmış ve kamu disiplini bozulmuştu. Ortaya çıkan boşluk da terör yaratan kişiler ile doldurulmuş ve hizmet Kartal, Ümraniye, Zeytinburnu ve Fatsa gibi belediyelerde sadece yandaş gruplara verilir hale gelmişti.¹¹²

Neticede olayların nihai hedefleri olarak; otoriter bir devlet düzeni kurmak, muhalif fikirleri bertaraf etmek, insanları korku ile sindirmek, toplumun zenginliği sayılan kültürel, dini ve dilsel farklılıkları reddetmek ve aynı ideolojiye bağlı tek tip insan yaratmak, çalışanların hukuksal haklarını kullanmasına engel olmak, silahlı kuvvetlerin müdahalesi için uygun ortam yaratmak için kamu düzenini bozucu eylemler yapmak şeklinde özetlenebilir.

d. Dezenferyasyon ve Eğitim Yetersizlikleri

Meydana gelen terör olaylarının Türk eğitim sistemindeki yanlışlıklardan da kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu sistem kişilere yeni küresel hayat anlayışı aşılarken, dini, kültürel, toplumsal ve geleneksel değerler göz ardı edilmekteydi. Kişiler sadece şahsi ihtiras ve çıkarlarının peşinde koşmak şeklinde sapmaya girince, vatan, ulus ve topluluk çıkarları gibi kaideler ikinci degerde görülmüş ve çevreden gelen her türlü yıkıcı akımlara açık hale gelinmiştir.¹¹³ Ayrıca 1978 yılı itibariyle öğretmen, idareci ve öğrenci dahil eğitim camiasının büyük bir çoğunluğu ideolojik saplantılara girerek eğitimin başıboş kalmasına sebep olmuşlardır.

¹¹¹ ÖRSAN, Öymen, Politika Durağı, Milliyet Gazetesi, 27. 12. 1978.

¹¹² KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU, Cemender, Türkiye’de 12 Eylül..., s. 170.

¹¹³ KAYABALI, İsmail ve ARSLANOĞLU. Cemender, Türkiye’de 12 Eylül..., s. 12.

Düşünce sistemi bir takım tetik kelimeler ve sloganlar ile etki altına alınarak istenilen doğrultuda ideolojik gruplar yaratılmıştır. Dün “kuyruk” dediklerine bugün “gerici” yada “komprador” sıfatı takılarak yeni düşman gruplar yaratılmıştır. Milli olan her değer kötülenmiş ve yaygın bir dezenfermasyon sistematik olarak toplum hayatına sokulmuştur. Artık kişiler yıllardır benimsedikleri doğrular karşısında şüphe eder hale gelmişlerdir. En önemlisi bireyler ve topluluklar arasında iletişim kopmuş ve hiç kimse birbirini anlayamaz hale gelmiştir. Bu durum toplumun kendisini en zayıf hissettiği andır.¹¹⁴

Eğitim sisteminin temeli olan Atatürkçü Düşünce Sisteminden uzaklaştıkça başka ideolojiler devreye girmiş ve sistematik bir şekilde olaylar karşısında korunmasız bir genç kuşak ortaya çıkmıştır. Bu zemini hazırlayanlar esas hedef olarak bu gençleri öngörmüşlerdir.

Sağ ve sol örgütlerin temel insan kaynağını 14-26 arası yaş grubu genç olarak tarif edilen grup oluşturmaktadır. Bu grubun en önemli özelliği de üniversite ve orta öğretim dönemi kişileri kapsıyor olmasıdır. Maraş olaylarında ilk karışıklıklar Eğitim Enstitüsü, Ticaret Lisesi, K.Maraş Lisesi ve Endüstri Meslek Lisesi gibi liselerde¹¹⁵ ortaya çıktığı düşünüldüğünde durumun vahim boyutlara nasıl ulaştığı sorusunun cevabı da verilmiş sayılmaktadır.

e. Kültürel Etki Analizi

Kuşaklar arası yaşanan çatışmalar sadece içinde bulunulan çağa özgü bir durum sayılmamaktadır, ancak “genç” olarak tanımlanan grubun bu kuşak çatışmasını farklı zeminlere taşıyarak istismara açık hale gelmesine sebep olmuştur. Grup yaşça daha büyük olan tecrübeli insanların vakalar karşısında takındığı soğukkanlı ve tecrübi tavrı korkaklık veya ikiyüzlülük olarak değerlendirebilmektedir.

Daha gelenekselci ve muhafazakar olan yaşlı kuşaklar daha genç olanlar ile iletişimde zorlanmışlar ve diğer akımların çekimine kapılmalarına engel olamamışlardır. Toplum içinde haksızlık ve ayrımcılığı gören gençlerin önüne üç seçenek çıkmaktadır; boyun eğerek istenilen ölçülerde bir birey olmak, düzeni temsil

¹¹⁴ SONGAR, Ayhan. Türkiye’de Terör..., s. 317.

¹¹⁵ ŞENDİLLER (KENDİR), Ökkeş. Kahramanmaraş Olaylarının..., s. 34.

eden ve tüm bozuklukların sebebi olarak görülen otoriteye karşı başkaldırmak ve kendini güçsüz hissine kapılarak her şeye karşı ilgisiz kalmak ve hiçbir şeye önem vermemektir.

Maraş'ta yaşanan olayların tarihsel ve geleneksel analizi bu çalışmayı Türk toplumunun sahip olduğu geçmiş derinliğe sahip kültürel değerlerden ne kadar yoksun kaldığı gerçeğine götürmektedir. Bu tür katliam şeklindeki yok etme salt dinsel veya ideolojik nedenlerle açıklanamamaktadır. Toplumun sakinleştirici etki yapması gereken tecrübeli ve önde gelen grup eylem gruplarının faaliyetlerine seyirci kalmak şeklinde suça iştirak etmiş sayılmaktadırlar.

5. Sonuç

Katliam şeklinde yaşanan olayların sonucunda 111 kişi hayatını kaybetmiş, 1000'in üstünde kişi yaralanmış, 552 ev yakılmış, 289 işyeri tahrip edilmiş ve 8 otomobil tamamen yakılmıştır.¹¹⁶ Böylesi bir ağır tabloyla bir daha karşılaşılması adına pek çok yol ve yöntem izlenmeli ve uygulanmalıdır.

Toplum, genç grupları şiddet üreten ve dış güdümlü akımların kontrolünden uzak tutabilmek için müşterek hareket etmelidir. Sorunların temel kaynaklarından biri de ailenin kişiye verdiği değer ve yaklaşımlarındaki eksiklikler olduğu söylenebilir. Onları suçlamak yerine kazanmak düşüncesi ön planda olmalı ve kuşaklar arası iletişim eksikliği çeşitli buluşma platformları yaratılarak giderilmeye çalışılmalıdır. Genç grupların kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilmelerinin yolu açılmalı ve onların da istek ve fikirlerine önem verilmelidir. Aksi durum terör odaklarının bu tür kişileri kazanmalarını kolaylaştıracaktır. Yaratılan terör ortamının diğer sebeplerinden birinin de genç nüfus üzerinde oynanan oyunlar olduğu görülmüştür. Bu denli istismara açık toplumun en hassas ve kırılabilir kesimi için yeni uğraş alanları yaratılmalı ve bu yerlere ulaşmak çok zor olmamalıdır. Eğitim sistemi bir bütün olarak düşünülmeli ve tüm eğiten, eğitilen ve idareci kadrolar birbirlerini çok iyi anlamalıdır.

Her türlü şiddetin kaynağı temelde sosyal ve ekonomik gerekçelerde yatmaktadır. Bu maksatla ülkede gelir dağılımında adalet önem arz etmektedir. İşsizlik

¹¹⁶ Türkiye Ansiklopedisi, Kaynak Yayınları, s. 1672

ve eşitsizlik kişileri zararlı fraksiyonlara karşı açık hale getirmektedir. Gençler için hazırlanan projelere tüm genç nüfus dahil olabilmelidir. Bilgilendirme çalışmaları ehil ve profesyonel kişiler tarafından yapılmalıdır. Farklı ideolojilere sahip insanların birlikte aynı ortamda yaşayabilmesinin tek çaresi demokrasi kültürü ve hoş görü anlayışının eğitim sisteminin temeline yerleştirilmesinden geçmektedir. Kamu hizmeti üreten kişilerin ideolojik farklılıkları hizmet üretirken ve dağıtırken göz önünde bulundurmamaları hayati önemi haiz bir meseledir. Tarafsızlık devletin en temel adalet prensibi olmalıdır.

Olayların yoğun olarak yaşandığı 1970'li yılların sonunda Türk demokrasisi zorunlu kesintiye uğramıştır. Bunlar göstermiştir ki devlet kurumları, sivil toplum örgütleri, sendikalar, üniversiteler, cemaatler, dernek ve vakıflar demokratik toplum hayatını yeterince özümseyememişlerdir. İnsanların sahip oldukları ideolojilere, fikir ve hayat tarzlarına, din, dil ve farklılıklarına tahammül edemedikleri tecrübe edilmiştir. Ancak uzun yıllar boyunca bir arada barış ve uyum içinde yaşayan aynı ulusun fertleri hangi şartlarda birbirlerine düşman olabildikleri iyi tahlil edilmelidir.

Bunun için yakın tarihte yaşanan olaylar tarafsız ve konusunda uzman akademik kurullar tarafından teferruatlı olarak analiz edilerek gerçek veriler ortaya çıkarılmalıdır. Üstü örtülü meseleler mutlaka bir gün birileri tarafından araştırılıp tek taraflı olarak kamuoyuna sunulacak ve insanlar yanıtılacaktır. O gün geldiğinde ilgili kurumlar karşı cevap için hazır olmalıdır. Aksi halde bu tür olayların tekrarı kaçınılmaz olacaktır.

KAYNAKLAR

- Adana Sıkıyönetim Komutanlığı (2) Nolu Askeri Mahkemesi, Evrak No: 1982/339, Esas No: 1982/439, Karar No: 1984/109 Gerekçeli Karar.
- Adana Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkemesi, 21.06.1984 tarih ve 1984/150 sayılı gerekçeli karar.
- Alkan, Necati (2002). Gençlik ve Terörizm, Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi.
- Anabritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul, Hürriyet Matbaacılık, 1994
- Arşinov, Peter (1998). Ukrayna Anarşist Hareketi Mahnovşçına 1918-1921, Çev. Yeşim T. Başaran ve Cemal Atilla, İstanbul, Kaos Yayınları.

- Bal, İhsan (2006), Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri, Ankara, USAK Yayınları.
- Baykara, Zeyyat ve diğlerleri. Anarşi İçin Ne Dediler, Ankara, Emel Matbaa, 1979, s. 21.
- Birand, M. Ali (1984), 12 Eylül Saat: 04.00, İstanbul, Karacan Yayınları.
- Birand, M. Ali; BİLA, Hikmet; AKAR, Rıdvan (1999). 12 Eylül Türkiye’ni Miladı, İstanbul, Doğan Kitapçılık.
- Bölügiray, Nevzat (1991), Sokaktaki Askerin Dönüşü (12 Eylül Dönemi), Ankara, Tekin Yayınevi.
- Brown, J.A.C. (1963), Techniques of Persuasion From Propaganda to Brainwashing, Australia, Penguin Books.
- Canan, İbrahim (2003). Anarşi, Sebepler, Tedbirler, Çareler, İstanbul, Işık Yayıncılık.
- DİE Rakamları,
<http://www.tsrbs.org.tr/tsrbs/Istatistikler/Genel+Sekt%C3%B6r+verileri/Sosyo-ekonomik+g%C3%B6stergeler/>, Erişim tarihi 19 Ocak 2009.
- Dilmaç, Sabri. Terörizm Sorunu ve Türkiye, Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, 1997, s. 19.
- Ergil, Doğu. Terörizmin Mantığı ve Hedefi, Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1991, s. 171.
- Evren, Kenan (1997), 12 Eylül’den Önce ve Sonra Ne Demişlerdi, Ne Dediler, Ne Diyorlar, Milliyet Kitapları, İstanbul, AD Yayıncılık.
- Evren, Kenan (1980), 27 Mayıs’ın Öyküsü İle 12 Eylül Devriminin Nedenleri ve Devrimi Yapanlar, İstanbul, Bakış Kütüphanesi Yayınları.
- Gurr, Robert Ted (1971). Why Men Rebel, Princeton University Pres.
- Hazır, Hayati. Demokraside İstikrarsızlığın Sebebi Olarak Siyasal Şiddet ve Terörizm, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2001
- Kafesoğlu, İbrahim, Türkiye’yi Bugünkü Şartlara Getiren Tarihi Gelişme adlı tebliğin tahlili (Tahsin BANGUOĞLU), Ülkemizi 12 Eylül’e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerine Oyunlar, 14-15 Eylül 1984, Tebliğler Tahliller ve Sonuç Bildirisi, Garanti Matbaacılık ve Neşriyat.
- “Kahramanmaraş Katliamı”, http://www.psakd.org/maras_katliami3.html, Erişim tarihi 18 Ocak 2009.
- Kaya, Yalçın, Maraş’ın Kurtuluşunda Etken Olan Muhtemel Psiko-Fizyolojik Unsurlar Üzerine Bir Tahlil ve Kahramanlık Psikolojisi, Kahramanmaraş Sempozyumu, 6-8 Mayıs 2004, K.Maraş, Maraşder., Maraş Belediyesi, Mayıs 2005, Cilt III, s. 699.

Kayabali, İsmail ve ARSLANOĞLU (1984), Cemender (Türkiye’de 12 Eylül 1980 Öncesi Anarşi ve Terör Hareketleri, Ankara, Filiz Matbaacılık).

“Maraş Katliamı”, 24 ARALIK 1978, http://www.psakd.org/maras_katliami.html.

Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği (1981), 12 Eylül Öncesi ve Sonrası, , Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Nieburg, H.L. Political Violence: The Behavior Process, New York, st. Martin’s Press, 1969,

Nirun, Nihat (1977), Sosyoloji, Ankara.

Örsan, Öymen, Politika Durağı, Milliyet Gazetesi, 27. 12. 1978.

Şendiller, Ökkeş (2008), Kanlı Oyun, İstanbul, İbre Yayınevi.

Şendiller (Kendir), Ökkeş (1993). Kahramanmaraş Olaylarının Perde Arkası, Günalp Yayınları.

TC Başbakanlık Türkiye İstatistik

Kurumu.[http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?](http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?secimdb2=&report=tablo1_5077.RDF&p_il=46&p_s1=1&p_s2=2&p_s3=3&p_s4=4&p_s5=5&p_s6=6&p_s7=7&p_kod=1&desformat=htmlcss&ENVID=secimEnv)

[secimdb2=&report=tablo1_5077.RDF&p_il=46&p_s1=1&p_s2=2&p_s3=3&p_s4=4&p_s5=5&p_s6=6&p_s7=7&p_kod=1&desformat=htmlcss&ENVID=secimEnv](http://tuikrapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?secimdb2=&report=tablo1_5077.RDF&p_il=46&p_s1=1&p_s2=2&p_s3=3&p_s4=4&p_s5=5&p_s6=6&p_s7=7&p_kod=1&desformat=htmlcss&ENVID=secimEnv), Erişim tarihi 21 Ocak 2009.

Tophoven (Naşir), Rolf (1993). Günümüzde Gerilla ve Terörizm Şiddet Yoluyla Politika, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

606

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren’in Söylev ve Demeçleri (12 Eylül 1981- 12 Eylül 1982), Ankara, Başbakanlık Basımevi.

Türkiye’de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri, 12 Nisan 1985, YÖK Merkez Binasında Verilen Konferanslar.

Zaim, Sabahaddin, Seminerin Birinci Gün Tebliğ ve Tahlillerinin Bir Genel Değerlendirilmesi, Ülkemizi 12 Eylül’e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerine Oyunlar, 14-15 Eylül 1984, Tebliğler Tahliller ve Sonuç Bildirisi, Garanti Matbaacılık ve Neşriyat.

10-13 Aralık 1982 tarihinde Tercüman Gazetesinde yayınlanan Genelkurmay Başkanlığının Anarşi Raporu.